

İNGİLİZ BASININDA MİLLİ MÜCADELENİN HAZIRLIK AŞAMASI VE MUSTAFA KEMAL ALGISI (1919-1920)

PREPARATORY STAGE OF NATIONAL STRUGGLE AND MUSTAFA KEMAL PERCEPTION IN BRITISH PRESS (1919-1920)

Elçin YILMAZ*

Geliş Tarihi/Received:11.02.2020

Kabul Tarihi/Accepted:19.06.2020

YILMAZ, Elçin, (2020), "İngiliz Basınında Milli Mücadelenin Hazırlık Aşaması ve Mustafa Kemal Algısı (1919-1920)", Belgi Dergisi, C.2, S.20, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2020/II, ss. 2265-2291.

Öz

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşması, Osmanlı Devleti adına oldukça ağır şartlara sahip bir antlaşma idi. Mütarekename şartlarına bakılacak olursa, Boğazlar'ın istihkakları ile birlikte müttefiklere teslimi ve serbest geçişin sağlanması gerektiği, Osmanlı karasularında mevcut mayınların ve torpillerin temizlenmesi ve bu esnada Osmanlı ordusunun bu girişime yardımcı olması, İtilaf Devletleri'ne mensup harp esirlerinin teslim edilmesi, hudutların ve iç asayişin sağlanması için gerekli askerlerin dışındaki birliklerin tamamen terhis edilmesi ve silahlarını bırakmaları, Toros tünellerinin İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesi, demiryollarının İtilaf Devletleri'nin kontrolüne bırakılması gibi çok ağır birtakım şartlar öne sürüldüğü görülmektedir. Mütarekeyi imza eden Osmanlı heyetinin, İtilaf Devletleri'ne geniş yetkiler tanıyan bu maddeleri tam olarak değerlendiremedikleri hatta mütarekenameyi, iki ordu arasındaki düşmanlığı sona erdiren bir unsur olarak algıladıkları görülmektedir. Mütareke sonrası yurttan ve Osmanlı Heyetinde savaşın bittiğine dair bu olumlu düşünceye rağmen, 1 Kasım 1918 tarihinden itibaren, İtilaf Devletleri, Musul başta olmak üzere, İskenderun, İstanbul ve Çanakkale Boğazları ve daha sonra Trakya ve Anadolu'nun çeşitli yerlerini işgal etmişlerdir. 31 Ekim 1918 tarihinde Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'nı Liman von Sanders'ten teslim alan Mustafa Kemal Paşa ise, daha Adana'da olduğu günlerde emir altındaki askeri birliklere mütarekeye uyulmamasını emrederek, düşmana karşı mücadeleye devam etme kararı almıştır. Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'nın İstanbul hükümeti tarafından lağvedilmesi üzerine İstanbul'a gelen Mustafa Kemal Paşa burada mücadeleyi örgütlemek için birçok faaliyet gerçekleştirirse de mutlak hiçbir netice alamamış ve Anadolu'ya bir şekilde gidip Türk milletini teşkilatlandırarak düşmana karşı koymanın yollarını aramaya başlamıştır. Bu önemli safhada kendisi 9. ordu müfettişi olarak görevlendirilmiş ve Samsun'a ayak bastığı 19 Mayıs 1919 tarihinden itibaren "Ya İstiklal Ya Ölüm" kararı ile hareket etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a geldiği 1919 ve akabindeki 1920 yılı, Milli Mücadele'nin hazırlık ve örgütlenme safhasının oluşturulduğu, işgallere karşı eldeki tüm maddi ve manevi kaynaklarla örgütlenmeye, düşmana ve işbirlikçilerine karşı direnmeye çalışılan yıllardır. Padişah ve İstanbul hükümetinin Mondros Ateşkes Antlaşması ve sonrasında ülkenin geleceğine dair tutumlarının ve eylemlerinin gün yüzüne çıkması, başta İngiltere olmak üzere işgalci güçlerin karşısında vatani kurtarmak için milli bir duruş sergileyememeleri Türk milletini düşmana karşı birleştirmiş ve tüm iradesiyle işgallere karşı koymaya itmiştir. Bu süreçte, Padişah ve Damat Ferit Paşa hükümeti ile dostane ilişkiler kuran İngilizler, hem sömürgelerindeki halkların kamuoyunu tayin etmek hem de diğer ülkelerin Türkiye'nin geleceği konusundaki görüşlerini etkilemek için basını son derece etkili kullanmışlardır.

*Dr, İzmir Ekonomi Üniversitesi, elcin.yilmaz@ieu.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0001-6385-8504>)

Bu çalışmamızda, 1919-1920 yıllarında Milli Mücadele'deki gelişmelerin ve tutumların, İngiliz basınına nasıl yansıtıldığını araştırarak, İngilizlerin 1919-1920 yıllarında Türklerin vermiş olduğu bağımsızlık mücadelesini nasıl değerlendirdiklerini ve bu mücadeleye karşı kendi kamuoylarını nasıl yönlendirmeye çalıştıklarını ortaya koymaya çalıştık.

The Times, The Manchester Guardian, The Daily Herald, The Globe, The Illustrated London News gibi büyük tirajlı gazetelerin haberlerini ele aldık. Ancak bu büyük tirajlı gazetelerin haberlerinin daha az tirajlı olan ama yerel bazı gazetelerde de paylaşıldığını gördük. Bu nedenle The Scotsman, The Courier, The Irish Times, The Sunday Post, The Belfast Newspaper, The Pall Mall Gazette... gibi prestijli gazeteleri de değerlendirmeye almanın doğru olacağını düşündük. Amacımız, Mustafa Kemal ve onun liderliğindeki Milli Mücadele'nin o dönemin başaktörlerinden biri olan İngiltere basınında nasıl ele alındığını ortaya koymaktır.

Anahtar Sözcükler: *Mustafa Kemal, Milli Mücadele, İngiliz Basını, Damat Ferit Paşa, Yunanistan, Venizelos, Kongreler, San Remo Konferansı, Misak-ı Milli*

Abstract

The Mudros Armistice Treaty was signed on October 30, 1918, between the Allied Powers and the Ottoman Empire after the First World War. It was a very severe agreement on behalf of the Ottoman State. If you look at the terms of the armistice, it is seen that it had got very heavy conditions like, it should be ensured that the Straits are delivered to the Allies with the rations and free passage, the existing mines and torpedoes in the Ottoman territorial waters should be cleaned and the Ottoman army should assist this initiative, war prisoners from the Entente States should be handed over, the troops other than the soldiers required to ensure the borders and the internal order should be fully discharged and disarmed, occupation of the Taurus tunnels by the Entente States and leaving the railways under the control of the Entente States. It is understood that the Ottoman Delegation, which signed the armistice, did not realize the risk of these items, which gave wide powers to the Entente States, and even perceived the armistice as a committee that ended the enmity between the two armies. Despite this positive thought that the war was over in the dormitory and the Ottoman delegation after the armistice, the Allied Powers occupied the Bosphorus, especially in Mosul, İskenderun, Istanbul and Çanakkale Straits, and then various parts of Thrace and Anatolia. Mustafa Kemal Pasha, who received the Yıldırım Armies Group Command from Liman von Sanders on October 31, 1918, decided to continue the fight against the enemy by ordering the military units under his command not to be followed the armistice rules during his days in Adana. Mustafa Kemal Pasha then came to Istanbul upon the abolition of the Yıldırım Armies Group Command by the Istanbul government and carried out many activities to organize the struggle here, but did not get any certain results and started to find some ways to reach Anatolia and to defend the enemy by organizing the Turkish nation. In this important phase, he was appointed to Samsun as the 9th army inspector and he acted with the determination of "Either independence or Death" since 19 May 1919 when he reached to Samsun.

The years of 1919 and 1920 were the years when the preparatory phase of the National Struggle was established and all the material and spiritual resources at hand were tried to be organized. The Sultan's and the Istanbul government's attitude towards the future of the country after the Mudros Armistice Agreement has united the Turkish nation against the enemy and has pushed against the occupations with all his will.

The success of the National Struggle under the leadership of Mustafa Kemal at a time when the Ottoman army was trying to create a future in the direction of its own interests, the Sultan and the palace people were trying to create a future in a way that was unlawful in contradiction with the Mudros Armistice Agreement meant that the Turkish nation would win the war of existence. In this process, the Sultan and Damad Ferid Pasha government and the friendly relations established British, both to assess the public opinion of the people in both the colonial press to impress their views on Turkey's future of other countries have used extremely effectively.

In this study, we searched how the National Struggle was reflected in the British press and how the British press tried to influence the independence struggle of Turks in 1919-1920 and how they tried to influence them. In doing so, we have covered the news of major newspapers such as The Times, The Manchester Guardian, The Daily Herald, The Globe, The Illustrated London News. However, we saw that the news of these large-circulation newspapers were shared with some local newspapers, but with less circulation. For this reason, we thought it would be right to consider the prestigious newspapers such as The Scotsman, The Courier and The Irish Times, The Sunday Post, The Belfast Newspaper, The Pall Mall Gazette... etc.

Our aim is to show how the struggle of Mustafa Kemal and the National Struggle led by him was handled by Britain, one of the leading actors of that period.

Keywords: *Mustafa Kemal Pasha, National Struggle, British Press, Damat Ferit Pasha, Greece, Venizelos, Congress, San-Remo Conference, National Oath.*

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti için büyük bir yenilgiyle sona ermesinin ardından, 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır. Mütareke imzalandığında Suriye Cephesi'nde düşmana karşı savaşmakta olan ve mütarekeyi öğrendiği andan itibaren mütareke şartlarının uygulanmaması için resmi yollarla itirazlarını dile getiren Mustafa Kemal Paşa, Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'nın görevlendirmesi ile Adana'ya hareket etmiş ve Liman Von Sanders'ten Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'nı devralmıştır. Yıldırım Ordular grubunu teşkilatlandıran Mustafa Kemal Paşa, elinin altında bulunan 7 ve 2. orduları istediği biçimde takviye ettirebildiği takdirde her şeye rağmen İtilaf Devletleri ile mücadeleye karar vermiştir.¹ Ancak, bir hafta sonra İstanbul hükümeti 7 Kasım 1918'de Yıldırım Orduları Grup Kumandanlığının lağvedildiğini kendisine bildirerek, İstanbul'a gelmesini istemiştir. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa 10 Kasım 1918'de Adana'dan trenle İstanbul'a doğru yola çıkmış ve 13 Kasım 1918'de İstanbul'a varmıştır.

Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da düşmana karşı koymanın çarelerini aramış ve Türk ordusunun dağılmasını engelleyebilmek için bir çok temasta bulunmuş, ancak bu temaslarından hiçbir olumlu sonuç alamamıştır. ² Çok geçmeden İstanbul'da kalarak Anadolu için hiçbir şey yapılamayacağını düşünmüş ve Anadolu'ya geçmenin çarelerini aramaya başlamıştır. Bu arayış, 2 Mayıs 1919 tarihinde IX. Ordu Müfettişi olarak Samsun'a gitmek üzere görevlendirilmesi ile son bulmuştur.³

Mustafa Kemal Paşa, 16 Mayıs 1919'da İstanbul'dan Bandırma Vapuru ile Samsun'a hareket etmiş, 19 Mayıs 1919 günü de Samsun'a ayak basmıştır.⁴ Kendisi daha

1 Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Ankara, 2006, s.16, Kemal, a.g.m, s.376

2 Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'da kaldığı 6 ay içerisinde gerçekleştirdiği faaliyetler için bkz. Şevket Süreyya Aydemir(1969), *Tek Adam Mustafa Kemal (1881-1919)*, İstanbul: Remzi Kitabevi, s.331-337, Sabahattin Selçuk(1987), *Anadolu İhtilali*, C.1, İstanbul: Kastaş Yayınları, s. 203 - 206, Kenan Özkan (2012), "Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkmadan Önce İstanbul'da Geçirdiği Zaman Zarfında Basınla İlişkileri ve Hükümet Katındaki Bazı Teşebbüsleri", *Atatürk Haftası Armağanı, Genel Kurmay ATASE Daire Başkanlığı*, s. 1-14

3 Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu Müfettişi olarak görevlendirilmesi hakkında bkz. BOA. İ. DÜİT 158/73 ve BOA. BEO. 4571/342765. Mustafa Kemal Paşa'nın görev ve yetkileri hakkındaki Meclis-i Vükela kararı hakkında bkz. BOA. MV. 215/115. Ayrıca bkz. BOA. DH. İ. UM 19/1.

4 Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a ulaşarak vazifeye başlamış olduğuna dair 19 Mayıs 1919 tarihli şifre için bkz. BOA. DH. ŞFR. 630/122.

İstanbul'dan çıkmadan düşündüğü ve Samsun'da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uygulanmasına başladığı kararı şöyle kaydetmiştir:

“Temel ilke, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu ilke ancak tam istiklale sahip olmakla gerçekleştirilebilir. Ne kadar zengin ve bolluk içinde olursa olsun, istiklalden yoksun bir millet, medeni insanlık duygusu karşısında uşak olmak mevkiinden yüksek bir muameleye layık görülemez. Yabancı bir devletin koruyup kollayacağını kabul etmek, insanlık vasıflarından yoksunluğu, güçsüzlükve miskinliği itiraftan başka bir şey değildir. Gerçekten de bu seviyesizliğe düşmemiş olanların, isteyerek başlarına bir yabancı effendi getirmelerine asla ihtimal verilemez. Halbuki, Türk'ün haysiyeti, gururu ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa ölsün daha iyidir!...

O halde, ya İstiklal ya ölüm!”⁵

Mustafa Kemal Paşa'nın bu karar doğrultusunda gerçekleştirdiği tüm eylemler ve sarf ettiği tüm sözler İtilaf Devletleri'nin en önemli üyesi İngiltere ve ülkenin basını tarafından yakından takip edilmiş, İngiliz basınının deyimiyile “Kemalist Hareket” geliştikçe kamuoyunda da gittikçe farklılaşan ve milli mücadeleyi farklı yönleri ile ele alan yazılar ön plana çıkmıştır.

Milli Mücadelenin 1919 Yılı İçerisinde Öne Çıkan Konu Başlıklarının İngiliz Basınına Yansımaları

Mustafa Kemal, Samsun'a çıkışının akabindeki ilerleyen bir tarihte İngiliz basınına verdiği bir demeçte yukarıda aynen verdiğimiz sözleri doğrultusunda açıklamalar yapmıştır. Kendisinin bu açıklamaları “Türkiye ve Müttefikler” ve “Türkiye Müttefikleri Tehdit Ediyor” başlıkları ile İngiliz basınında yayınlanmıştır.

“Reuters'ın Ermeni kaynaklarından öğrendiğine göre, milliyetçi hareketin lideri Mustafa Kemal Paşa, İtilaf Devletleri'ne bir telgraf gönderdi. Bu telgrafa göre, Mustafa Kemal:

Müttefikler, tarafından bugüne kadar gerçekleştirilen kanunsuz eylemleri en sert şekilde protesto ediyoruz. Umut ediyoruz ki ülkemiz ve milletimize karşı bundan sonra daha adil ve insanca bir tutum sergilenir. Ulusumuz asla parçalanmanın ve esirliğin utancını yaşamayacaktır. Tüm maddi ve manevi gücüyle varlığı ve hakları için savaşacaktır. Eğer Müttefikler, bugüne kadar bizlere karşı sürdürdükleri insanlık dışı davranışları sürdürürlerse, bunun sonucu çok ciddi olacaktır ve tüm kıtalara etki edecektir ve büyük felaketin sorumluluğu Allah'tan önce ve insanların yargılanmasından önce müttefiklere ait olacaktır.”⁶

The Courier gazetesi, Mustafa Kemal'in bu sözlerinin Ermeni resmi yetkililerince tepkiyle karşılandığını ifade etmiştir. Ermenilere göre, Mustafa Kemal'in askerleri Adana'da 100.000 Ermeniye katletmiştir, Türkler şimdi adalet, hukuk ve hak talep etse de bunları talep ederken varlıklarını ölümlere sebep olarak korumaya çalışmaktadırlar. Gazete haberinin iddiasına göre Türkler, 1.200.000'den fazla Ermeni ve Rum'un ölümüne sebep

5 Mustafa Kemal Atatürk (2006), Nutuk, 1919-1927, Yay. Haz. Zeynep Korkmaz, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, s.9

6 “Turkey and The Allies”, *The Irish Times*, 6 Aralık 1919, s:7, “Turkish Threaten Allies”, *The Courier*, 6 Aralık 1919, s.5

olmuşlardır ve bu insanların kemikleri hâlâ Anadolu'daki ova ve vadilerde bulunmaktadır.⁷ Haberde verilen nüfus miktarı, resmî nüfus istatistikleri ile karşılaştırıldığında arada büyük farklılıkların olduğu görülmektedir ki bu da iddia hakkında kafalarda soru işareti doğurmaktadır. Örneğin, Kemal Karpat'ın aktardığı resmî nüfus istatistiklerine göre, 1914 yılı Adana nüfusunun toplam miktarı 411.023 kişidir. Bunun 50.139'i Ermenidir.⁸ Tevfik Güran'ın İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları'nda ulaştığı 1916 yılına ait bir diğer resmî kaynakta da Adana'da, 1916 yılı toplam nüfusu 431.702 kişi olarak verilmiştir. Bunun 360.025'i Müslüman ve 71.677'si gayrimüslim nüfustur. Gayrimüslim nüfusu içerisinde sadece Ermeniler değil Rumlar, Yahudiler, Katolikler gibi birçok yabancı ve gayrimüslim unsur da bulunmaktadır.⁹ 71.667 kişinin tamamı Ermeni nüfus olarak kabul edilse dahi 100.000 Ermeninin öldürüldüğü iddiasını ortaya atmak ve savunmak mümkün görünmemektedir. Yine Murat Bardakçı tarafından Talat Paşa'nın evrakı üzerinde yapılan çalışmada da benzer bir durum söz konusudur. Talat Paşa'ya ait ve 1915-1916 yıllarında Adana'daki Ermeni nüfusunu gösteren bir belgede yerli Ermenilerin miktarı 12.263 kişi olarak verilmekle birlikte, tehcir kapsamında çeşitli vilayetlerden buraya gönderilen 4.257 Ermeniyle birlikte bu miktar toplamda 16.520'ye ulaşmaktadır.¹⁰ Görüldüğü gibi nüfus istatistiklerinde Ermenilerin hiçbir zaman Adana ve civarında 100.000 nüfusa sahip olmadığı açıktır.

Mustafa Kemal, Samsun'a vardktan sonra ilk iş yöredeki durumu inceleyip, İngilizlerle görüştüktan sonra, 20 Mayıs'ta Sadaret'e yolladığı telgrafta, İzmir'in işgalinin hem halkta hem de orduda büyük bir üzüntü yarattığını ve bu haksız tecavüze ne millet ne ordunun sessiz kalmayacağını ifade etmiştir.¹¹ İzmir'in işgali ve Rumların, ülkenin çeşitli yerlerindeki taşkınlıkları ve Samsun yöresinde Rum Pontus Devleti kurmak için giriştikleri çabalar karşısında Osmanlı hükümetinin çaresiz hatta işgalleri kolaylaştırıcı tutumu, Mustafa Kemal Paşa'nın millet ve orduyu bu durumdan haberdar etmek ve memleketin kurtuluşu için yeni bir örgütlenme gereğine inandırmıştı. Ancak Samsun, İngiliz istihbaratının çok kuvvetli bir yöresi olması nedeniyle Mustafa Kemal ve gerçekleştirmek istediği çalışmalar için güvenli bir yer değildi. O nedenle Samsun'dan Havza'ya ve sonrasında Amasya'ya geçerek orduyu ve halkı işgallere karşı bilinçlendirme ve örgütleme çalışmalarını başlattı.¹²

Havza'da, halkla doğrudan temasa geçen Mustafa Kemal Paşa, halka ülkenin içinde bulunduğu durumu, padişah ve hükümetin tutumunu, Rum ve Ermeni çetelerinin yarattığı tehlikeyi ve İngilizlerin Samsun'da olduklarını anlatıyordu. Mustafa Kemal, bir yandan ulusal bilinçlenme ve ulusal birlik için çalışırken diğer yandan da siyasi ve askeri örgütlenmeye de başladı. Ordu birlikleri ile temasını yoğunlaştırdı. Hem Anadolu'da hem de Trakya'daki orduları tek bir komuta altında toplayarak düşmana karşı topyekün bir mücadele verilmesi için çalışıyordu. Havza'dan çeşitli sivil ve askeri makamlara gönderdiği telgrafta, İzmir ve Manisa'nın işgalinin protesto edilmesi için çeşitli gösteriler ve mitingler yapılmasını istedi.¹³

7 The Courier, 6 Aralık 1919, s.7

8 Kemal Karpat (2010), Osmanlı Nüfusu (1830-1914), İstanbul: Timaş Yayıncılık, s. 396-397

9 Tevfik Güran (2017), Resmi İstatistiklere Göre Osmanlı Toplum Ve Ekonomisi, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.58-59

10 Murat Bardakçı (2009), Talat Paşa Evrak-ı Metrukesi, İstanbul: Melisa Matbaacılık, İstanbul: Timaş Yayıncılık, s. 118-119

11 Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV, s.23, Aybars, a.g.e. s.272

12 Merzifon, Amasya ve Havza'da incelemelerde bulunmak için karargâhını geçici olarak Havza'ya nakil edeceği-ne dair Mustafa Kemal Paşa'nın 24 Mayıs 1919 tarihli telgrafı için bkz. BOA. DH. ŞFR. 631/106.

13 TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı (2015), Milli Egemenlik Belgeleri, Ankara: TBMM Basımevi Ağustos, s.8, Aybars, a.g.e., s.274

Mustafa Kemal Paşa'nın "Milli Mücadele" için halkı direnmeye çağırması ve örgütlemeye çalışması, İngilizler ve İstanbul hükûmetince kısa bir zamanda duyuldu. İşgal kuvvetleri Karadeniz Ordusu Başkomutanı General Milne, Harbiye Nezaretine yazdığı yazı ile Mustafa Kemal'in derhal İstanbul'a çağrılmasını istemiştir. Harbiye Nezareti 8 Haziran 1919'da Mustafa Kemal Paşa'yı İstanbul'a geri çağırmıştır.¹⁴ Mustafa Kemal, türlü bahanelerle geri dönmeyi kabul etmemiş ve buradan Amasya'ya geçmiştir.

Mustafa Kemal, 13 Haziran 1919'dan itibaren Amasya'da bulunuyordu. Rauf Bey, ve Ali Fuat Paşa'yı da Amasya'ya çağırdı. Milli Mücadele çalışmalarının bir program şekline getirilmesi gereğini göyerek hazırladığı Amasya Genelgesi metnini bu dört subay onayladı, Konya'da bulunan ordu müfettişi Cemal Paşa ile Erzurum'da bulunan Kazım Karabekir Paşa'nın da onaylamasından sonra Amasya Genelgesi, 21-22 Haziran 1919'da ilgililere duyuruldu.

Amasya Genelgesi, Türkleri, ulusal bağımsızlık ve ulusal egemenlik mücadelesine davet eden bir başkaldırı metniydi. Kurtuluş Savaşı'nın amacını, gerekçesini ve yöntemini belirtilen bu genelge, İngiliz basınında "Şeyhler Türk Egemenliğini Deklare Ediyor" başlığıyla veriliyordu. Haberde, Yunan kaynaklarından alınan bilgiye göre, Mustafa Kemal'in Amasya'dan sultana bir telgraf çektiği ve bu telgrafta sultana bağlılığını ifade ettiğini ancak bunun yanı sıra mevcut hükûmetin emrettiği kurallara uymayı reddettiği belirtilmiştir. Yazının devamında, Mustafa Kemal'in, Acemi Paşa ve Irak Şeyhleri işbirliği içinde çalıştığını, Kürt ve Lazlar ile de uyum içerisinde olduğu belirtilmiştir. Habere göre, Adjemi Paşa, 55 Irak şeyhi ile birlikte Kerkük'te bir toplantı sonucu aldıkları karar doğrultusunda, Türk egemenliği altında İngilizlere karşı direneceklerini ilan etmiştir.¹⁵

The Times, 2 Temmuz 1919 tarihli haberinde, Samsun ve Trabzon'daki eşkiyalığı ortadan kaldırmak için Samsun'a giden Mustafa Kemal Paşa'nın, İstanbul'a dönmediği ve padişaha saygısızca bir telgraf çektiği gibi yerel bir parlamento toplama amacını taşıdığını ifade etmiştir. Ancak muhabire göre, Mustafa Kemal Paşa'nın bu hareketi olumlu olamayacaktır, çünkü Türk halkı mücadele yerine mevcut koşullara tevakkül gösterecektir.¹⁶

Amasya'da ulusal ihtilal kararları alınırken, Erzurum'da da "Vilayat-ı Şarkıye Müdafaa-ı Hukuk-u Milliye Cemiyeti"nin düzenlediği kongrenin toplanmasına çalışılıyordu. Kongrenin davetini kabul eden Mustafa Kemal Paşa, kongre hazırlıklarına katılmak için Amasya'dan Sivas'a, daha sonra da Erzurum'a hareket edecektir. Bu esnada İstanbul hükûmeti de Havza ve Amasya'daki çalışmalarını nedeni ile Mustafa Kemal'i tekrar İstanbul'a geri çağırmıştır ve en sonunda Osmanlı hükûmeti, Mustafa Kemal'e bütün yetkilerinin alındığını bildirmiştir. 8-9 Temmuz gecesi, Mustafa Kemal sarayın baskısı ve padişah'ın buyruğu ile ordudan çıkartılıp, şan ve nişanlarının geri alınması üzerine askerlik mesleğinden istifa etmiş, ulusal zafere ulaşınca kadar milletin bağrında bir ferd-i mücahit olarak çalışacağını belirtmiştir.¹⁷

Mustafa Kemal'in istifası İngiliz basınında da yer bulacaktır. Damat Ferit Paşa'nın, Mustafa Kemal'in tüm uyarılara rağmen İstanbul'a geri dönmemesini önemsiz bir durum

14 Sina Akşin (1976), İstanbul Hükûmetleri ve Milli Mücadele, İstanbul: Cem Yayınevi, s. 344

15 "Sheiks Declare For Turkish Sovereignty", *The Evening Telegraph*, 3 Temmuz 1919, s.7, Hükûmetin milli gayeler uğrunda teşebbüslerinin devam ettiğinden gösterilen bağlılık ve sadakattan memnun olduğuna dair Diyarbakır Valiliği aracılığıyla Irak Şeyhülmeşayihî Acemi Paşa'ya çekilen 9 Ağustos 1919 tarihli şifre için bkz. BOA. DH. ŞFR. 101/69.

16 *The Times*, 7 Temmuz 1919, Akşin, a.g.e., s.361

17 Aybars, a.g.e., s.290, Akşin, a.g.e., s.469-470

olarak yorumlaması, hatta istifasının hayırlı olduğu çünkü artık böylelikle kendisinin ve yetkilerinin tüm önemini yitireceği ile ilgili yorumları haberde dikat çeken bir ayrıntıdır.¹⁸

The Globe ise Mustafa Kemal Paşa'nın istifasını aşağıdaki şekilde değerlendiriyordu:

“Asya bölgesinde bir grup orduya kumandanlık eden Mustafa Kemal, kurallara uymadığı için İstanbul tarafından geri çağırıldı. Mustafa Kemal ise istifa etti ve Erzurum'a gitti. Hükûmet onu yasa dışı ilan etti. Şimdi silahların ve cephanenin Kürdistan garnizonluğu tarafından teslim alınmasına ateşkes şartlarına uyum açısından karşı çıkacak mı çıkmayacak mı görülecek... Ayrıca Erzurum da bölgesel bir konferans çağrısı yapıp yapmayacağı da beklenip görülecek.”¹⁹

Mustafa Kemal'in önderliğinde çalışan kongre delegeleri, 7 Ağustos 1919'da çalışmalarına son vermiş ve aldığı kararları bir beyanname ile yayınlamıştır.²⁰ Bu beyanname göstermektedir ki, Erzurum Kongresi tam bir mücadele hareketi ve onun başlangıç hamlesidir. Her ne kadar, hareketin ilk çıkış noktası Doğu Bölgesi'nin milli kuruluşları ise de amaç “vatanın bütünlüğü” ve “milletin bağımsızlığı”dır. Bu amaca varmak için de “milli iradenin egemenliği” sağlanacaktır. Bu hal tam bir “milli mücadele” anlamını taşımaktadır.²¹

Erzurum Kongresi çalışmaları ve bu kongrede alınan kararlar, İngiliz basınında çeşitli gazetelerde yer bulmuştur. Örneğin, Toronto Daily Star adlı gazete, 17 Eylül 1919 tarihinde “Sabırsız Türkiye Sorun Yaratabilir” başlığıyla “Genç Türk Lideri” olarak tabir ettiği Mustafa Kemal Paşa'dan ve Müttefikler karşısında aldığı aktif rolden bahsetmiştir.

Haberde, aşağıdaki ifadelerle yer verilmiştir:

“Türkiye, kaderini belirleyecek barış konferansının gecikmesi üzerine sabırsız hale geliyor. Fransız resmi kaynaklarına göre, Genç Türklerin veya millilerin lideri ve Enver Paşa'nın amcası²² olan Mustafa Kemal Paşa ülkenin geleceğine karar vermek için Sivas'ta milli bir toplantı çağrısında bulundu. Ayrıca Erzurum'da da genç Türk hükûmetini kurmakta.

Çoğu gözlemci şunda hemfikir ki bütün Anadolu, Kemal Paşa'nın arkasında, İstanbul hükûmeti ise çok az veya hiç gücü kalmayan bir rejime dönüştü. İstanbul hükûmetinin prestiji, Yunan ve İtalyan birliklerinin İzmir'e girişine izin vermesiyle mahvoldu. Mustafa Kemal Paşa ne planlıyor henüz bilinmiyor, ancak Müttefiklere karşı durduğu kesin.

Fransız ve İngilizler, Amerika Türkiye'nin mandasını alıp almayacağına bir an önce karar vermezse durum tolere edilemeyecek bir hale gelebilir demekteler.²³

The Scotsman adlı İngiliz Basınına ait bir gazete de Erzurum Kongresi sonrasında, *Amerikan kaynaklarından elde ettikleri bilgiye göre*, “Mustafa Kemal ve Ulusal Hareket” liderlerinin haksız bir şekilde halktan vergi topladıkları, Anadolu'nun merkezinde ve Doğu Anadolu'da askeri güçleri hacz ettikleri, bunun yanı sıra Erzurum tarafından Rus silahlarını ve cephanelerini teslim aldıkları iddia edilmektedir. Aynı haberin devamında, “*Azerbaycan*

18 *The Yorkshire Post*, 21 Temmuz 1919, s.13

19 “Turk General Is Outlawed”, *The Globe*, 19 July 1919, s.1

20 Erzurum Kongresi kararları hakkında daha ayrıntılı için bkz. Goloğlu, a.g.e., s.98-99, *Milli Egemenlik Belgele-ri*, s.23-25

21 Goloğlu, a.g.e., s.99

22 Mustafa Kemal Enver Paşa'nın amcası değildir. Burada “uncle of Enver Pasha” ifadesi ile yanlış bir tanımlama yapılmıştır.

23 “Impatient Turkey May Make Trouble”, *Toronto Daily Star*, 17 Eylül 1919, s.1

hükûmeti ile siyasi anlaşma yaptıkları söylenen “Ulusal Hareket”, İzmir ve Aydın’ın işgaline doğrudan karşı olduğunu açıkça söylüyor ve bu nedenle İstanbul’daki merkez hükûmete karşı da tavır alıyor. Konya da ulusal hareketin hizmetine girmiş durumda” ifadeleri yer almaktadır.²⁴

7 Ekim 1919 tarihli Globe gazetesi, Erzurum’daki milli mücadele çalışmalarını, Müttefikler için endişe verici bularak, “Yüce Konseye Son Uyarı” başlığıyla uyarı netliğinde bir haberi kaleme almıştır.

“Yeni hükûmet Damat Ferit Paşa kabinesinin istifa etmesi üzerine Ali Rıza Paşa tarafından başarıyla kuruldu. Sultanın fermanı üzerine yeni hükûmetin görevi seçimleri organize etmek ve parlamentoyu toplamak.

Damat Ferit Paşa hükûmetinin istifa etmesinin nedeni, Mustafa Kemal’in ultimatodur. Mustafa Kemal Erzurum’da yeni bir hükûmet kurdu. Mustafa Kemal milliyetçi bir parlamento kurmak için seçimlerin yapılması gerektiğini ve bu parlamentonun İtilaf Devletlerinin etkisinden uzak olması gerektiğini belirtti. Mustafa Kemal, Damat Ferit’i tüm kabinesiyle birlikte istifa etmeye çağırdı. Mustafa Kemal’in ultimatomuyla Damat Ferit Paşa’nın istifa etmesi milliyetçi harekete taze bir güç verecek gibi duruyor.”²⁵

Erzurum Kongresi sonrasında Sivas Kongresi’nde alınan kararların ve Milli Mücadelenin her adımının İngiliz basını tarafından merakla takip edildiği, 10 Kasım 1919 tarihli The Yorkshire Evening Post Gazetesinde karşımıza çıkmaktadır. Haberde, Anadolu’da başını Mustafa Kemal’in çektiği ulusal bir hareketin var olduğu, bu hareketin İzmir’in Yunanlılar tarafından işgaline açıkça karşı bir tavır alındığından bahsedilmektedir. Ancak gazete muhabiri, ulusal hareketin tek emelinin bu olmadığını, daha geniş emellerinin olduğundan endişe ile bahsetmektedir:

“Ama sadece bu değil daha geniş emelleri var. Erzurum ve Sivas’ta alınan kararlar doğrultusunda hükûmetle görüşme halindedir.”²⁶

22 Ağustos 1919 tarihinde The Echo gazetesinde, “Anatolia Congress” başlığıyla çıkan yazıda Mustafa Kemal Paşa’nın merkezdeki İstanbul hükûmetine karşı isyan halinde olduğu, Mustafa Kemal ve Rauf Bey başkanlığında, müttefiklere karşı bir tutum geliştirilerek Erzurum’da, Doğu illeri adına bir kongre düzenlendiği ifadelerine yer verilmiştir. Yazıda ayrıca kongrenin toplanma nedenleri:

1. Doğu Anadolu illerinin Müttefikler tarafından işgal edilmesi,
2. Aydın’da Yunanlılar tarafından katliam yapıldığı iddiası,
3. Ermenilerin Doğu Anadolu’yu işgale hazırlanmaları

4. Yunanların Pontus Devleti kurma çalışmaları... olarak belirtilirken, kongre tarafından yapılan bu açıklamanın yanıltıcı olduğu, çünkü Anadolu’da hükûmet karşıtı çalışmaların, Aydın ve İzmir’in işgalinden çok önce başladığı iddia edilmiştir. Aslında, bu nedenlerin İstanbul hükûmetine karşı bir silah olarak kullanıldığı asıl amacın ise İttihatçıları yeni parlamentoya sokmak olduğu iddia edilmiştir.

²⁴ “Turkish National Movement”, *The Scotsman*, 2 Ekim 1919, s.5

²⁵ “Last Warning To Supreme Council”, *The Globe*, 7 Ekim 1919, s.11

²⁶ *The Yorkshire Evening Post*, 10 Kasım 1919, s.8, *Yorkshire Telegraph and Star*, 22 Ağustos 1919, s.5

Kongrenin toplanma nedenlerini eleştiren The Echo gazetesi, kongre sonrası alınan kararlara da, “Padişaha ve halifeye bağlılıklarını belirttiler”, “Doğu Anadolu’daki işgallere karşı milli bir başkaldırı kararı alındı.”, “Hristiyanlara ayrıcalık verilmemesi yönünde karar alındı.” şeklinde yer vermiştir.²⁷

Erzurum Kongresi’nden sonra gerçekleşen ve milli mücadele doğrultusunda tarihi kararların alındığı Sivas Kongresi de İngiliz basınında ve dünya kamuoyunda geniş yer tutmuştur.²⁸

Sivas Kongresi ve Mustafa Kemal Paşa, 22 Eylül 1919 tarihli, The Times gazetesinde, “*An Anatolian Republic*” başlığıyla yer bulmuştur. The Times muhabiri, 13 Eylül 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa himayesinde “Ulusal Bir Kongre” düzenlendiğini belirtmiştir. Yazının devamında, kongrede, Damat Ferit Paşa kabinesi beceriksiz ilan edilerek, Helenlerin İzmir’i işgalinden sorumlu tutulmuştur, denmektedir. Muhabir, “kongrede ayrıca İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal edilmesinin Mondros Ateşkes hükümlerine aykırı olduğu, çünkü savaş esnasında Yunanistan ve Türkiye arasında bir savaş ilan edilmemiş olduğunun altı çizilmiştir.” demektedir.

Devamında ise, haberde, kongrede acil olarak ulusalcıların lehine kabinenin istifa etmesi istenmiştir, aksi takdirde güvenilir Türk kaynaklarına göre, daha ilerideki tehlike Mustafa Kemal başkanlığında bir Anadolu Cumhuriyeti kurulması olacaktır, ifadeleri yer almaktadır.²⁹ Anadolu’daki durumun İtilaf Devletleri için her geçen gün kötüye gittiği, Mustafa Kemal liderliğindeki milliyetçi hareketin hızlı bir şekilde yayıldığı muhabirlerin ifadelerine yansımıştır. Konya’nın milliyetçilerin eline geçtiği, sultanın ve Damat Ferit Paşa’nın halka emirlerini uygulamakta zorluk yaşadığı da vurgulanan ifadelerdir.³⁰

Sivas Kongresinin akabinde, iyice güçlenen Milli Mücadele hareketi neticesinde Damat Ferit Paşa hükûmeti 2 Ekim 1919 tarihinde düşmüş, yerine Ali Rıza Paşa sadarete getirilmiştir.³¹ Hamza Eroğlu’na göre, Damat Ferit Paşa hükûmetinin düşmesini gerekli kılan önemli sebepler şu şekilde sıralanabilir:

1. Anadolu’nun İstanbul ile irtibatını keserek, Sivas Milli Kongresi’ne katılmakla kalmayacağı, Kuva-i Milliye tarafından başlanmış olan hareket ve teşebbüslerin süratle gelişeceği ve bir gün İstanbul kapılarına kadar dayanarak padişah ve hükûmet tarafından anlaşılmıştı.
2. İngilizler hariç, diğer yabancı devletlerin tarafsız kaldıkları görülüyordu. Bu durumda İstanbul, Anadolu karşısında güçsüz gözüküyordu.
3. Hükûmet üyeleri arasındaki uyuşmazlık, Damat Ferit Paşa’nın aleyhine bir takım gelişmelere sebep olmuştu.³²

27 “Anatolian Congress- Affairs In Anatolia”, *The Echo*, 22 Ağustos 1919, s.4

28 Sivas Kongresi hk. Ayrıntılı bilgi için bkz, *Mahmut Goloğlu (2006), Milli Mücadele Tarihi II- Sivas Kongresi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

29 “An Anatolian Republic”, *The Times*, 22 Eylül 1919

30 “Grave Situation In Asia Minor”, *The Christian Science Monitor*, 10 Ekim 1919,s.1 (The Christian Science Monitor, 1908 yılından itibaren Amerika Birleşik Devletleri’nin Massachusetts eyaletinin Boston şehri merkezli, uluslararası yayın yapan haftalık haber dergisidir. Christian Science Publishing Society tarafından günümüzde de yayınlanmaktadır.)

31 Nutuk, s.133

32 Hamza Eroğlu (1990), *Türk İnkılap Tarihi*, Ankara: Savaş Kitap ve Yayınevi, s. 131-132

Ancak Ali Fuat Cebesoy'un da ifade ettiği gibi en büyük sebep, milletin irade ve azmiydi.³³

The Times, Damat Ferit Paşa kabinesinin düşüşünü ve onun yerine muhabirin ifadesiyle "Mustafa Kemal tarafından onaylanan Ali Rıza Paşa kabinesinin kurulmasını" 13 Ekim 1919 tarihli sayısında gündeme taşımıştır. Türk basınının önemli bir kısmının Mustafa Kemal Paşa'yı Damat Ferit Paşa kabinesinin düşüşünü gerçekleştiren kahraman olarak selamladığını ifade etmiştir. Times muhabiri bu kabine değişikliğinin, İttihat ve Terakki Cemiyetinin geri dönüşünün izlerini taşıdığını iddia etmiştir. Habere göre, bu değişimle artık Türk hükümeti, İtilaf Devletleri'nin taleplerine farklı bir tutum geliştirebilir. Çünkü yeni hükümet eskisine oranla daha milliyetçi renkler taşımaktadır.³⁴

Türk politik krizi sadece İngiliz basınında değil Amerikan basınında da milliyetçiler adına bir zafer olarak nitelendirilmiştir. Milliyetçilerin, yeni hükümetle anlaşlıkları ve kendi görüşlerini kabul ettirerek galip geldikleri ifade edilmiş, Mustafa Kemal Paşa'dan, Türk ulusunun ulusal haysiyetini tüm haklarıyla birlikte sürdürmenin güvencesini veren lider olarak bahsedilmiştir:

"Mustafa Kemal, kutsal toprakların ulusal sınırlar içinde kalacağını tüm dünyaya kanıtlayacak."³⁵

İngiliz basını ekim ayında Mustafa Kemal'in liderliğinde gelişen milliyetçi hareketten duyduğu endişeyi gazetelere yansıtmıştır. Örneğin, "Yunan Ordusuna Karşı Türklere Saldırgan Tutum" başlığıyla verilen bir haberde siyasi koşulların İngilizler için kaygı verici olduğu, gelişen durumun gelecek için kaygı duyulmasına neden olduğu ifade edilmiştir:

"İç Anadolu'daki milliyetçi hareket daha da geliyor ve bu hareketin lideri Mustafa Kemal, İstanbul'daki merkez hükümetle olan tüm bağını kopardı. Gönüllü yaklaşık 100 bin erkek silahlı olarak organize bir şekilde disipline ediliyor. Hristiyan nüfus henüz saldırıya uğramış değil. Milliyetçilerin hedefi Yunan askerini ve işgalini kovmak ancak hazırlıkları geciktiği için saldırı hareketleri gecikti."

...Milliyetçiler, çevreyi işgal eden Yunan güçlerine karşı saldırgan bir hareket içine girdiler. Bu başarıya ulaşırsa, Türklere Yunan güçlerini İzmir etrafına itmeye gayret edecekler.

...Paris konferansındaki kararlar milliyetçi liderleri memnun edecek şekilde Türkiye'ye saygı çerçevesinde alınırsa tüm korku dolu sorunlarımız bitecektir."³⁶

The Manchester Guardian, "The Temps" adlı yüksek tirajlı bir Fransız gazetesinin muhabirinin Damat Ferit Paşa hükümeti hakkındaki görüşlerine 10 Ekim 1919 tarihli sayısında geniş bir şekilde yer vermiştir. Anlam bütünlüğü açısından haberi aynen aktarıyoruz:

"The Temps bir başlık altında İstanbul'daki bakanlık değişiminin önemini analiz etti. Dedi ki Sadrazam Damat Ferit tutarsız bir politika izleyerek hata yaptı. Türkiye'yi yalnızca diplomatik yollarla güvence altına almak için, ilk dikkat etmesi gereken husus, hepsinin

33 Ali Fuat Cebesoy (1953), *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul, s.229

34 "Young Turks Again", *The Times*, 13 Ekim 1919, s.11

35 "End Of Turkish Political Crisis", *The Christian Science Monitor*, 16 Ekim 1919, s.2

36 "The Situation In Anatolia-Offensive Movement By The Turks Against Greek Army", *The Scotsman*, , 31 Ekim 1919, s.20, "General Millitary Situation- Turkey's Unsatisfactory Situation", *The Irish Times*, 10 Ekim 1919, s.5

bireysel çıkarlarını kolektif çıkarlarına karşı temyiz ederken bütün kazanan güçler arasında denge kurmayı. Ama olan bunun zıttı idi. Biz hükûmete daha tarafsız olmasını öneririz, çünkü Fransa daha ayrıcalıklı olan tarafta değil.”

“Sadrazam onurlu bir barış müzakeresi yapmayı başaramamışken “Milliyetçi Hareket” Türk ulusunun bütünlüğü ve bağımsızlığı için organize oldu. Milliyetçilerin enerjik lideri, Mustafa Kemal, Damat Ferit kabinesini bundan böyle tanımıyor. Milli ordu ve milli yönetim İç Anadolu’da örgütlendi. 25 Eylül’de Konya’nın milliyetçiler tarafından işgal edilmesi ve ele geçirilmesi üzerine Sadrazam Damat Ferit müttefik temsilcilerine son olarak bir istekte bulundu ve tekrar asker yetiştirmek için izin istedi. Bu yararsız bir fikirdi, çünkü yeni askerler milliyetçilere yaklaşıyordu. Ve böylece Damat Ferit istifa etti.”³⁷

Anadolu’da gelişen “Milliyetçi Hareket” tehlikesine karşı İngiliz basını Fransız kamuoyunda yer alan uyarı niteliğinde haberleri de gündeme taşımıştır. Fransız gazetesi The Temps’in önerileri The Manchester Guardian gazetesinde aşağıdaki şekilde yerini almıştır:

“The Temps’in lideri, Osmanlı Devleti’nin yeni hükûmetini Mustafa Kemal’in iktidara giden yolda bir başarısı olarak kaydetti. Mustafa Kemal’in samimi arkadaşı Cemal’in Savaş Bakanı ile randevulaşmasının başka bir anlamı olamaz. Temps, bir yandan Damat Ferit yönetiminin düşüşünde en az konferansın barış şartlarını sunmakta aşırı gecikmesi kadar yönetimin diğerleri pahasına “Büyük Güçleri” kayırmasının da etkili olduğunu ima etmektedir.

Temps’e göre, barış için acele edilmeli ve Fransızlara göre şartları olmalıdır. İstanbul Türk kalmalıdır. Boğazların bağımsızlığı uluslararası bir komisyon tarafından sağlanmalıdır. Halifelik Sultan’da kalmalıdır. Türkiye’ye geçmişte olduğu gibi güçlendirici, asiste edici ve geliştirici destek verilmelidir.”³⁸

The Times grubunun İngilizce olarak Hindistan’da yayınladığı Hindistan’ın en büyük tirajlı gazetesi “The Times Of India” gazetesinde, Mustafa Kemal’in yönettiği milliyetçi hareketin giderek tehlikeli bir hal aldığı, Damat Ferit Paşa hükûmetinin düşmesine ve milliyetçi bir bakanlığın oluşmasına sebep oldukları kamuoyuyla paylaşılmıştır. Mustafa Kemal’in ve milliyetçi liderlerin, asıl amacının ise imparatorluğun ülke bütünlüğünü korumak ve mandacılığa karşı çıkmak olduğu vurgulanmıştır. Ancak muhabirin son sözleri bir uyarı niteliğini de barındırıyor:

*“Hareketin liderleri manda fikrine karşı çıkıyorlar ancak görünüşe göre Amerikan mandasının hafif biçimini kabul edebilirler. Bu durumda müttefiklerin zamanında önlem almaları gerekiyor. Çünkü barış şartları milliyetçi programla çatışırsa hükûmet barış antlaşmasını imzalamayabilir.”*³⁹

Yeni kurulan Ali Rıza Paşa hükûmetinin Mustafa Kemal Paşa’nın ve milliyetçi hareketin bir zaferi olduğu, Türk ulusunun, ulusal onurunu Mustafa Kemal’in liderliğinde en güçlü şekilde koruyacağı ve kutsal topraklardan kalan tüm varlığını savunacağı ifadeleri 1919 yılının Ekim ayında birçok İngiliz gazetesinde yer alan dikkat çekici ifadeler olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁰

37 “Turkish Nationalist Recovery”, *The Manchester Guardian*, 10 Ekim 1919, s.9

38 “Nationalist Danger in Turkey”, *The Manchester Guardian*, 9 Ekim 1919, s.8

39 “Turkish Situation-Dangerous Complications-New Nationalist Movement”, *The Times Of India*, 14 Ekim 1919, s.9

40 “Turkish Nationalists to Stand By Government”, *The Globe*, , 15 Ekim 1919- s.7, Turkish Government Tool of Kemal Pasha”, *The Globe*, “13 Ekim 1919, s. 2

Damat Ferit Paşa kabinesinin düşüşü ve milliyetçi hareketin hızlı bir şekilde genişlemesi, İngiliz basınında da yankılarını sürdürmeye ilerleyen aylarda devam etmiştir. Örneğin 1 Kasım 1919 tarihli *The Scotsman* gazetesinde uzun bir yazı kaleme alınmış ve özetle aşağıdaki değerlendirmelerde bulunmuştur:

“Milliyetçi hareket, I Dünya Savaşında Almanya’nın aracı olmaya istekli ve Yunan ve Ermenileri katleden “Genç Türkler” tarafından yürütülüyor. Büyümek ve cesaret etmek için zamanları oldu. Mustafa Kemal Paşa’nın liderliğinde, Talat ve Enver Paşa gibi hainlerin desteğiyle bu hareket yürütülüyor, gerçi bu ikisinin (Talat ve Enver Paşa) nerede olduğu kesin olarak şu an bilinmiyor.

Milliyetçiler İstanbul’daki merkez hükümeti ve Sultanı açıkça yenmek için kendilerini yeterince güçlü görüyorlar. Ayrıca gönüllülerden oluşan hâlihazırda 100.000 kadar olan disiplinli ve iyi silahlarla donatılmış asker sayısını arttırmak için de yeterince güç topladılar. Milliyetçi liderler, Anadolu’nun içlerinde kendilerine yeni bir hükümet kurdular. Kendilerine verdikleri ilk görevlerinden biri Yunan işgaline son vermek ve Yunanlıları tüm ülkeden ve İzmir’den kovmak.

Şu anda Hristiyan topluma karşı iyi davranışlar sergiliyorlar. Ancak bu tutum kendilerine dokunulmadığı sürece devam edecek. Bunun tersi olacağı konusunda ikna edilmiş değiliz.

...Eğer üst kurul milliyetçilere istediklerini verirse, sorun olmayacağı söylendi, fakat milliyetçilerin taleplerinden biri bütün Yunan güçlerinin Anadolu’dan çekilmesi hususudur ki bu asla mümkün olmayan bir taleptir. İsteklerine uyum sağlamak taleplerinin her geçen gün daha da artmasına neden olacaktır. İtalyanların Akdeniz kıyılarından, Fransızların Kilikya ve Suriye’den, İngilizlerin Filistin ve Mezopotamya’dan ve belki de Mısırdan çekilmelerini talep etmelerine ve İstanbul ve Trakya’daki işgalinin sonlandırılması talebi gelecektir.

...Anlaşmanın yapılmadığı her geçen gün görünüm daha da kararıyor. Bu durum eğer erken karar verilmezse ve müdahale edilmezse rahatsızlık veren bir hale gelecek.

...İngiltere her ne kadar istese de dünyadaki tüm katliamları önleyecek güçte değil. Amerika bu sorunlara etkin bir müdahale edebilecek ve anlaşma sunabilecek tek büyük güçtür. Ama Amerika hâlâ sorunu çözme konusunda yavaş davranıyor ve sonucu erteliyor.”⁴¹

Mustafa Kemal’in Milli Mücadele’nin kararlı tavrı karşısında İngiliz basını artık Türkiye’nin geleceği hakkında farklı varsayımlarda bulunuyor, Mustafa Kemal’in sözleri tüm yabancı kamuoyunda yankılanıyordu:

“TÜRK ULUSU, ULUSAL SAYGINLIĞI SAĞLAM BİR ŞEKİLDE SÜRDÜRECEKTİR. TÜM DÜNYAYA ULUSAL SINIRLAR İÇİNDEKİ EGEMENLİĞİNİ KANITLAYACAKTIR.”⁴²

Mustafa Kemal’in İtilaf Devletlerine yönelik ele aldığı şu sözler ise Reuter ajansından tüm dünyaya yayılmıştı.

“Türk Milliyetçiler, Anadolu’da”, “İtilaf Devletlerine Tehditler” başlıkları ile İngiliz kamuoyunda da büyük bir yankı uyandıran ve adeta tüm dünyaya hak ve hukuk dersi veren tarihi sözler *The Manchester* gazetesinde aynen şöyle dile gelmiştir:

41 *The Scotsman*, 1 Kasım 1919, s.8

42 “Turkey’s Future”, *The Aberdeen Daily Journal*, 15 Ekim 1919, s.5

“...telgrafın tarihi Sivas, Kasım 1919’du ve şöyle diyordu: “Türkiye’yi parçalamak için Büyük Güçler Aydın’ı işgal etti. Aynı katliamlar ve aynı baskı ve de imha yolu şimdi Adana ve çevresinde tekrar ediyor. Ve ayrıca Ermeniler araç olarak kullanılarak Urfa ve Antep te işgal edilmektedir.

Bu eylemler adaletsizlik eyleminin doruk noktasıdır. Türk ulusu asla kölelik ve parçalanmanın utancını yaşamayacaktır. Hakları ve adalet için tüm maddi ve manevi imkânları ile savaşacaktır. Eğer müttefikler, insanlık dışı davranışlara devam ederlerse şimdye kadar yaptıkları gibi, bunun sonucu son derece ciddi olacaktır.”⁴³

1919 yılı İngiliz basınına bakıldığında bu dönemde Mustafa Kemal ve milli mücadelenin güç kazanmasıyla birlikte, Damat Ferit Paşa hükümetinin Mustafa Kemal’i durdurmaya gücünün yetmediği, böylelikle milli mücadele liderlerinin barış konferansında kendilerine sunulacak şartlara karşı direnç gösterebilecekleri vurgusu dikkatleri çekmektedir. Ayrıca bazı haberlerde Türk asisi olarak lanse edilen Mustafa Kemal’in bu başarısının arkasında Bolşeviklerin olduğu ifadelerini de görmekteyiz. Çanakkale savunmasını gerçekleştiren popüler ve ünlü lider olarak tabir edilen Mustafa Kemal ve onun liderliğindeki hareketin, Paris Konferansı’nda alınan kararlara ve ülkenin bölünmesine karşı durmak niyetinde olduğu İngiliz basınında çokça yer alan haber içerikleri olmuştur.⁴⁴

1919 yılının Aralık ayında ise oldukça ilginç bir haber dikkatleri çekmektedir. Bu haberde “Türk isyancılarının lideri ve milliyetçi hareketin başkanı Mustafa Kemal’in bir suikastçi tarafından öldürüldüğü iddia edilmektedir.”⁴⁵

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki 1919 yılı İngiliz basını gerek asi lider, gerek genç Türk lideri, gerekse milliyetçi hareketin lideri olarak tanımladığı Mustafa Kemal’den ve onun liderliği altında gelişen milli mücadeleden oldukça rahatsız olmuş, Anlaşma devletlerinin istekleri karşısında en büyük tehlike olarak görmüşlerdir. Bu sebeple onun öldüğü haberlerini bile bir propaganda aracı olarak kullanmaktan çekinmemişlerdir.⁴⁶

Milli Mücadelenin 1920 Yılı İçerisinde Öne Çıkan Konu Başlıklarının İngiliz Basınına Yansımaları

1919 yılı Mustafa Kemal’in ve Milli Mücadele döneminin örgütlendiği, yol haritasının çizildiği ve milli birlik ve beraberlik içerisinde vatanın bütünlüğü ile bağımsızlığından asla taviz verilmeyeceğinin anlatıldığı bir yıl olmuştur. Atatürk’ün 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun’a ayak basmasıyla Milli Mücadele’nin hazırlık ve örgütlenme safhası hızlanmış, padişah ve İstanbul hükümetinin İngiliz yanlısı politikası nedeni ile de çok zor şartlar altında çalışılmıştır.

1920 yılı başında Mustafa Kemal’in siyasi ve askeri durum değerlendirmesini özet olarak burada vermeyi faydalı görüyoruz:

Mustafa Kemal Paşa’ya göre, İtilaf Devletleri’nin savaş içinde yapmış olduğu anlaşmalar aralarındaki çıkar çatışmaları nedeni ile bozulmuş, özellikle Boğazlar ve Türkiye’de

43 “Turkish Nationalists In Asia Minor- Threats To The Entente”, *The Manchester Guardian*, 6 Aralık 1919, s.12
44 *The Times of India*, 16 Aralık, 1919, s.9, “Turkish Insurgents In Asia Minor The Manchester Guardian”, 20 Kasım 1919, s.16, “Signs Of Turkish Resistance In Eastern Anatolia”, *The Scotsman*, 15 Ağustos 1919, s.4, “Where Fighting Still Goes On”, *The Echo*, 14 Ağustos 1919, s.6, “The Future of Turkey”, *The Daily Herald*, 26 Mayıs 1919, s.8
45 “Mustafa Kemal Dies At The Hand Of Assassin”, *Toronto Daily Star*, 23 Aralık 1919, s.26
46 “London News”, *The Scotsman*, 19 Eylül 1919, s.5

İngilizlerin üstünlük sağlaması Fransız ve İtalyanları rahatsız etmiştir.⁴⁷ Türkiye'nin Fransız ve Yunanlılar karşısında kazanacakları başarı üzerine İtalyanlar kendiliklerinden Anadoluyu terk edebileceklerdir. Trakya'da da mücadele edilmeli, Bulgarların yansızlığı sağlanmalıdır. Bolşeviklerin zaferi Türkiye açısından önemlidir. Çünkü Bolşeviklerle temas eden bir ülke, ya onlarla sosyal ve politik işbirliğine girmekte veya çatışmaktadır. Türkiye'nin Bolşeviklere karşı silahlı çatışma içine girmesi için İtilaf Devletleri'nin işgal edilmiş Türk topraklarını terk etmesi gerekir ki bunu yapamazlar. Bu sebeple Türkiye barışı ertelenmiştir. İtilaf Devletleri Türk-Rus işbirliğini engellemek için Kafkas milletleri ile ilişki içine girip Kafkasya'da bir set oluşturma çabasında. Diğer bir yandan, İtilaf Devletleri Türkiye içinde ayrılık ve çatışmalar çıkararak Kuva-i Milliye'yi dağıtmaya çalışıyorlardı. Kendi arzularını yerine getirecek zayıf hükümetler arıyorlardı. İtilaf Devletlerinin bu amaçlarını ortadan kaldırmak için yapılması gerek şey ise Mustafa Kemal'e göre, Doğu Cephesinde seferberlik yapmak, eğer Kafkas milletleri ile İtilaf Devletleri anlaşsın Bolşeviklerle anlaşarak bu seddi yıkmak... İstanbul hükümeti tarafından da bu karar desteklenmezse, Temsil Heyeti İstanbul ile her türlü ilişkisinin ekserek gereken önlemleri almalıdır.⁴⁸

1920 yılının Milli Mücadele için en önemli gelişmelerinden birisi, Meclis-i Mebusan'ın açılması ve Misak-ı Milli kararlarının Mecliste kabul edilmesidir. Amasya Genelgesi'nde ortaya konan, Erzurum ve Sivas kongrelerinde kararlılığı ile gücünü ortaya koyan milli irade "Meclis-i Mebusan'ın toplanmasıyla" kendini tüm dünyaya göstermiştir.

21 Aralık 1918'de Padişah iradesiyle kapanan Meclis-i Mebusan, Anadolu'da Mustafa Kemal'in önderliğinde başlayan ulusal direniş karşısında 12 Ocak 1920'de İstanbul'da Fındıklı Sarayı'nda toplandı. Mustafa Kemal Meclis-i Mebusan'ın çalışmalarını 27 Aralık 1919'da Temsil Heyeti ile gittiği Ankara'dan takip etti.

Meclisin çalışmalara başlamasıyla, genel olarak Mondros Mütarekesi'nin Osmanlı Devleti'ne "sulh ve sükûn" getireceği beklenirken, ülkede açılmış olan yaraları iyileştirip kurtuluşa doğru yürüyeceğini ümit ederken Musul'dan başlayan işgal hareketinin bu ümidi sarstığı belirtilir. Musul merkez livasının, Adana ve çevresinin (Maraş, Urfa, Antep dâhil) mütareke koşullarına aykırı olarak işgal edildiği belirtilir. İzmir vilayetinin işgali hak edecek hiçbir şeyi yapmadığı ve İzmir vilayeti nüfusunun büyük çoğunluğunun İslam olduğu belirtilir. Mecliste yapılan bu görüşmelerde işgaller karşısında hükümetin de maalesef aciz kaldığı ortaya konmaktadır. Halk, padişah, hükümet ve Avrupa devletleri adaletinden ümit beklemiş ancak bu ümidi boşa çıkmıştır. İşgal edilen yerlerde binlerce Müslümanın katledildiği, Kuva-i Milliye'nin bu haksız işgallere karşı direnen halktan kahramanlar olduğu ifade ediliyor, Demirci Efe, Yörük Ali örnek gösteriliyordu. Ayrıca İstanbul hükümeti de Mütareke koşullarının yanlış uygulanmasından sorumlu tutuluyordu.⁴⁹

Meclis-i Mebusan'da bu eleştirilerin yoğunluğu İngilizleri kızdırıyordu. İngilizler için bardağı taşıran son damla ise 17 Şubat 1920 tarihinde Misak-ı Milli'nin ilan edilmesi olmuştu. İstanbul'u yarı-işgal altında tutan itilaf Devletleri, parçalamak istedikleri milletin temsilcilerinin bu isteklerine karşı çıkmalarına büyük tepki gösterdi. Misak-ı Milli'nin

47 Mustafa Kemal Paşa, Heyet-i Temsiliye namına Çal Şubesine 15 Ocak 1920 tarihinde, Fransızların ve İngilizlerin anlaşamadıklarına dair bir telgraf çekmiştir. Bu telgrafa göre Mustafa Kemal Paşa, "Dersaadetten alınan bilgiye göre, Fransız temsilcisinin İzmir, Antalya ve Kilikya'nın behemehâl tahliye edileceğini suret-i katiyede söylediği, Clemenceau ile uyuşamadıkları hatta Fransız matbuatının Clemenceau'nun bu kere Lloyd George'un tuzağına düşmediğine dair mutalâat serdeyledikleri bildirilmektedir efendim." demektedir. Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV, s. 176

48 Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV, s.192-196, Aybars, a.g.e., s.324

49 İhsan Günes (1988), "Ali Rıza Paşa Hükümeti Programı ve Meclis-i Mebusandaki Yankıları", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S.1, s.18-21

İngilizleri kızdırmasının temel sebebi ise bu belgenin, Mustafa Kemal Paşa tarafından hazırlanmış olan Erzurum ve Sivas Kongrelerinde alınan kararları benimseyen, milli sınırlar içinde tam bağımsız yeni bir Türk Devleti'nin esaslarını kapsayan bir içeriğe sahip olmasıydı. Kısacası, Misak-ı Milli ulusal sınırların çizilmesi ve bağımsızlıkla bağdaşmayan ödünler verilmeyeceğini ortaya koyarak, yeni Türk devletinin geleceği konusunda da açıklık getiriyordu.⁵⁰ Bu muhalefeti ortadan kaldırmak için 16 Mart 1920'de İstanbul resmen işgal edildi. Meclis-i mebusan basıldı, ileri gelen milletvekilleri ve aydınlar yakalanıp Malta'ya sürüldüler. 18 Mart'ta Meclis-i Mebusan padişahça feshedildi. Ali Rıza Paşa ve Salih paşa'dan sonra Damat Ferit tekrar sadrazam yapıldı ve hükûmeti kurdu. Böylece Misak-ı Milli'ye karşı olumsuz tepkiler kendini göstermiş oldu.⁵¹

Yabancı kamuyoyunda İstanbul'un işgalinin, General Milne tarafından gerçekleştirildiği ve şehrin işgal karşısında sakin kaldığı, halk tarafından herhangi bir olay çıkartılmadığı öne sürülmüştür.⁵²

Tüm bu gelişmelerden sonra Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da ulusal iradeyi gerçekleştirecek bir meclis toplamak üzere harekete geçti. 16 Mart ve 17 Mart tarihlerinde peşpeşe çektiği telgraflarla da kolordu ve valilere alınacak tedbirleri bildirdi. Ankara'da milli egemenliğe dayanan yeni bir meclis açılmasının çalışmalarına başladı ve bu çalışmalar neticesinde 23 Nisan 1920'de millete dayalı yeni ve olağanüstü yetkilere sahip Büyük Millet Meclisi açıldı.⁵³

1920 yılının önemli gelişmelerinden bir diğeri de Osmanlı topraklarının paylaşılma meselesine dair yaşananlardı. İngilizler ve İstanbul hükûmeti tarafından desteklenen ayaklanmalar milli mücadele çalışmalarını zora sokarken diğer taraftan da Yunanlılar batı cephesinde saldırıya geçtiler. "Türkiye'nin nasıl paylaşılacağı sorunu" 12 Şubat 1920'de, Londra Konferansına getirildi. Fransa ve İtalya İzmir'in Yunanlılar tarafından derhal boşaltılmasını istediler. İngilizler ise bu görüşü kabul etmedi. Fakat tartışmalar sonunda İngiltere de "İstanbul'un Türkler'de Kılması" kararını kabul etti. Aybars'a göre, İngiltere, Türklerin vatanının yarısından çoğunu elinden alıp, Yunanistan'a Ermenistan'a dağıtırken, İstanbul'u Türklerin elinde bırakmasının iki sebebi vardı. Birincisi, sömürgelerindeki müslümanların tepkisini azaltmak, ikincisi dünya Müslümanlarını İstanbul'dan daha kolay yöneteceğini düşünmesi idi.⁵⁴

Londra konferansı 10 Nisan 1920'de dağıldıktan sonra, bir dahaki toplantının San Remo'da yapılmasına karar verildi. İngiliz, Fransız ve İtalyan devlet adamları 18-26 Nisan'da San Remo'da biraraya gelip, Avrupa sorunları arasında Doğu Sorununu (Osmanlı Devleti) görüştiler. Osmanlı Devleti'ni dinleme gereği bile duymadan, kendi çıkarları doğrultusunda kararlar aldılar. Güney sınırları Erzincan'a kadar uzanmakla kalmayıp denize kıyısı olan bir Ermenistan kurulacaktı. ABD, ya doğrudan doğruya Ermenistan'ın mandaterliğini üstlenecek ya da bu devletin sınırlarını çizecekti. Ermenistan'ın güneyinden başlayıp, Fırat'ın doğusundan, Suriye ve Irak'ın kuzeyine kadar uzanan bölgede de özerk bir Kürt devleti kurulacaktı. Ancak bu devlet bir yıl sonra Milletler Cemiyeti'nin onayı ile bağımsız olabilecekti.⁵⁵ 11 Mayıs 1920 tarihinde Fransız Başbakanı Millerand tarafından

50 Ahmet Mumcu, "Misak-ı Milli ve Anayasamız", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c.1/s.3, s.822

51 Mumcu, a.g.m., s.823

52 "Allies and Turkey", *The Belfast News Letter*, 17 Mart 1920, s.10

53 Mumcu, a.g.e., s.824

54 Aybars, a.g.e., s.407-408

55 Şerafettin Turan (1992), *Türk Devrim Tarihi-Ulusal Direniş'ten Türkiye Cumhuriyeti'ne*, Ankara: Bilgi Yayınevi, s.187-188

barış metni Paris'e giden Türk Heyetine verilmiştir.⁵⁶ Paris'e gelen Türk Heyetine metnin verildiği haberi 12 Mayıs günü The Times gazetesinde yer aldı.

*“ Bugün öğleden sonra saat 4'te Türk Anlaşma metni, Tevfik Paşa'nın yönetiminde gelen Osmanlı delegelerine verildi. Birçok hükümetin siyasi temsilcileri törende hazır bulunuyordu. ABD Osmanlı devleti'ne hiçbir zaman savaş açmadığı için, temsilci bulundurmadi. Türk Heyetine barış metninin değerlendirilmesi için 1 ay süre tanındı.”*⁵⁷

Haberde M. Millerand'ın Osmanlı Heyetine hitaben yaptığı konuşma içeriği de verilmiştir. Bu konuşmada M. Millerand, anlaşmanın getireceği barış, İtilaf Devletlerinin başından beri mücadele ettiği haklar, özgürlükler ve adalet temeli üzerine olacaktır, demektedir.⁵⁸

San Remo'da kararlaştırılan ve Paris'te Osmanlı Heyetine sunulan barış şartlarına Mustafa Kemal'in tepkisi İngiliz basınında da yer bulmuştur. 14 Mayıs 1920'de The Times'ta çıkan haberde “Mustafa Kemal'in Meydan Okuması” başlıklı bir yazı kaleme alınmıştır. Bu haberde Ankara'daki milli meclisin toplandığı, meclisin hem yasama hem yürütme görevini üstlendiği ve Mustafa Kemal'in meclis başkanı olduğu belirtildikten sonra, meclisin Osmanlı Devleti'nin imzaladığı hiçbir antlaşmayı tanımadığı, Barış Konferansı'nda Türkiye'yi ancak milli meclisin temsil edebileceğini ilan ettiği belirtilmiştir.⁵⁹

17 Ocak 1920 tarihli The Times sayısında da “Türk Umutsuzluğu” başlığı ile verilen haberde barış şartlarının İstanbul'daki sultana ulaştığı ve yorumların sarayda büyük umutsuzluğa yol açtığı belirtiliyordu. İstanbul'daki basınının da barış şartlarını haksız ve kabul edilemez olduğu vurgulanıyordu. Türk halkına da şu üç öneriyi sunuyordu:

“1. Kendilerini Büyük Güçlerin merhametine bırakmak,

2. Kendilerine sunulan anlaşmayı imzalayıp, Türkiye'nin geleceğinin ileride düzeleceğine inanmak,

*3. Silahlı direniş umudunun boşuna olduğunun anlaşılmasına kadar, anlaşma şartlarına pasif direniş göstermek”*⁶⁰

Aynı haberde, Mustafa Kemal'in, Ankara'da “Milli Meclis”i kurduğu ve İngilizler aleyhinde kararlar aldığı ve bu kararlara karşı çıkanlar ile Milli Meclisin yaptığı çalışmalar hakkında düşmanca konuşan, hareket eden veya propaganda yapan kişilerin ölüm cezasına çarptırılacağı belirtiliyordu.⁶¹

1920 yılı, Milli Mücadele tarihimiz açısından çok önemli bir yıldır. Yukarıda önemine değindiğimiz olaylar dışında, siyasi ve askeri birçok olay daha meydana gelmiştir. Örneğin, Yunanlıların Anadolu'ya karşı yaptığı genel saldırı, Salihli, Akhisar, Alaşehir gibi birçok önemli toprağın ve hatta Bursa'nın Yunanlılar ve işbirlikçileri tarafından işgal edilmesi ve Sevr Barış Antlaşması gibi mühüm tarihi olaylar bu yılda seyretmiştir. Ancak çalışmamız içerisinde tüm bu olayları derinlemesine analiz etmemiz mümkün olmadığından, bundan

56 11 Mayıs 1920 tarihli The Times gazetesinde, anlaşma şartları “Partition Of Turkey-Large Greek gains” başlığı ile ayrıntılı bir biçimde verilmiştir. Anlaşma metninin 12 Mayıs 1920 tarihinde Osmanlı delegasyonuna teslim edileceği de yine bu haberde İngiliz kamuoyuyla paylaşılmıştır. “Partition of Turkey”, *The Times*, 11 Mayıs 1920, s.16

57 “Turkish Terms Presented”, *The Times*, 12 Mayıs 1920, s.15

58 “Turkish Terms Presented”, *The Times*, 12 Mayıs 1920, s.15

59 Mustapha Kemal's Defiance”, *The Times*, 14 Mayıs 1920, s.15

60 *The Times*, 17 Mayıs 1920, s.13

61 *The Times*, 17 Mayıs 1920, s.13

sonra genel bazı değerlendirmeler yaparak bu değerlendirmeleri örneklerle kanıtlamaya çalışacağız.

1920 yılı, İngiliz basınında yer alan haberleri incelediğimizde söyleyebiliriz ki güçlenen Milli Mücadele hareketi İngilizler açısından endişe verici bir durum olarak ele alınmış ve İtilaf Devletleri tarafından bir an önce gerekli barış şartlarının oluşturularak önlem alınması gerektiği vurgulanmıştır:

“İstanbul muhabirimizin bildirdiğine göre, İngiliz ve Fransız otoriteleri Mustafa Kemal ile müzakerelerin başlatılması için çaba göstermektedirler. Çünkü Anadolu’daki durum müttefiklerin aleyhine gittikçe tehlikeli bir durum almaktadır.”⁶²

“Mustafa Kemal, İzmit ve Simirna önlerinde Yunan askerlerine karşı çok sert bir saldırı için hazırlık yapıyor. Kemal, Bolşeviklerden de dikkate değer bir yardım arıyor. 30 uçak, 20 zırhlı motorlu araba ve birçok nakliye kamyonu...”⁶³

Türkiye’nin kendisine sunulan barış şartlarını kabul etmediği ve Trakya ile İzmir’de Yunan kontrolünün bitmesini istediği vurgusu da kamuoyuyla paylaşılan önemli bilgilerdir.⁶⁴

Yayınlanan haberlerin azımsanmayacak kadar çoğunluğunda, Mustafa Kemal liderliğinde devam eden Milli Mücadele’nin güç kaybederek başarısız olduğu ve bu mücadeleyi daha fazla sürdüremeyeceği algısının yaratılmaya çalışıldığı da dikkatlerden kaçmamaktadır:

Örneğin, *New Statesman* adlı derginin, 3 Temmuz 1920 tarihli sayısında Yunanlıların İzmir’den Anadolu’ya doğru, kuzey ve doğu yönünde yaptıkları ileri harekâtın, Mustafa Kemal Paşa’ya karşı başarıyla sürdüğü, Türk kuvvetlerin bu durumdan moral yönüyle çok etkilendikleri belirtilmiştir. Ancak dergiye göre, “Mustafa Kemal’in bu başarısızlığına!” rağmen kendisinin liderliğinde yürütülen harekâtın bitmeyeceğine dair endişeler de yazıda gün yüzüne çıkmıştır. Dolayısıyla Anadolu’da giderek artan bu milliyetçi tehdidin önüne geçmenin tek bir seçeneği vardı dergiye göre, Türklerin haklarını kabul etmek ve buna uygun bir anlaşma hazırlığı yapmak.⁶⁵

Yunanlıların kendilerini yabancı kamuoyuna başarılı göstermek için iletmiş olduğu açıklamalar da Türk mücadelesinin azmini kırmak ve moralini bozmak, herkesi Yunanlıların galibiyetine inandırmaya çalışmak için İngiliz basınında sıkça yer bulmuştur:

“Askerlerimiz 4 koldan ilerlediler. Düşman tarafından güçlü bir dirençle savunulan Soma ve Balıklı (Mendehora)’yı, ele geçirdiler. Sayısız makineli tüfek ve ağır silahlar ele geçirdik, 10 vagonlu bir treni ele geçirdik ve 800 kişiyi tutukladık. Düşmanın kayıpları önemli ölçüde ağır. Kemalist askerleri tamamen dağıttık ve güç kaybettirdik.”⁶⁶

Türk kuvvetlerini başarısız gösterme çabasının yanı sıra, Yunanistan Başbakanı Venizelos’un, Fransız Başbakanı Millerand’a verdiği sözler de yabancı basında karşımıza çıkmaktadır. Habere göre, Venizelos, Yunan kuvvetlerinin Türk isyancılarının lideri Mustafa Kemal’e karşı harekete geçtiklerine dair bilgi verdikten sonra, Mustafa Kemal’in sınırlarını

62 “Turks Still In The Field”, *The Pall Mall Gazette*, 18 Mayıs 1920, s.7

63 “Kemal Gets Ready”, *The Pall Mall Gazette*, 4 Aralık 1920, s.2

64 *The Belfast News Letter*, 26 Haziran 1920, s..8

65 *The New Statesman*, 3 Temmuz 1920, s.1

66 “Greek Communiqué”, *Belfast News Letter*, 28 Haziran 1920, s.8

daraltacaklarına dair söz veriyordu. Yine aynı haberde Venizelos'un, "Yunanlılar, İzmir'in 70-80 mil uzağında olan işgal ettikleri yerleri temizliyorlar, Yunan ve İngiliz askerleri Türklerin çok etken olduğu İzmir'te birlikte hareket ediyorlar" iddiaları kamuoyuyla paylaşıyordu. Venizelos'un, Yunanistan'ın İslamiyet ile değil, anarşik bir yönetim yapısı olan Osmanlı Devleti ile savaştığı söylemine yer veren haberde, Yunanlıların Anadolu'daki asıl amacının Türklerle kendi barış şartlarını oluşturmak değil, aynı zamanda müttefiklerin çıkarlarına uygun barış koşullarını uygulamaya geçirmek olduğu belirtiliyordu.⁶⁷ Bu dönemde Milli Mücadele'nin gücünü ve etkisini kırmak için çeşitli gazetelerde çıkan haberler dikkat çekicidir.

*"Yunanlılar Manisa yakınlarında saldırıya geçtiler ve Akhisar'ı ele geçirdiler. Türk kayıpları çok ağır. Birçok kişi de tutuklandı. Salihli de ele geçirildi. Keles ve Soma da işgal edilmekte. 800 Türk tutuklandı. Mustafa Kemal'in askerleri her yerde geri çekiliyor."*⁶⁸

*"Londra'daki Yunan temsilcileri, Balıkesir'de Yunan ordusunun merkezinden bir telgraf aldı. Bu telgrafa göre, 2 Temmuz ve 3 Temmuz'da Yunan kuvvetleri atağa geçerek Bandırmayı ele geçirdi. Düşman birlikleri Bursa'ya doğru kaçtı. Askeri birliklerimiz İngiliz ve Yunan filoları tarafından destekleniyor. Bandırmayı işgal eden kuvvetlerimiz halk tarafından büyük bir memnuniyetle karşılandılar. Mustafa Kemal taraftarları mümkün olan her yöne kaçıyorlar."*⁶⁹

*"Kemalistler yenildi. Düşman Alaşehir'de çok büyük kayıp verdi. Gediz Çayında 2000 Türk öldürüldü. Çok fazla sayıda yaralı mahkûm hastaneye sevk edildi. Akhisar'da ve Alaşehir'de, Mustafa Kemal Paşa'nın kuvvetleri tarafından yağmalanmış ve tacize uğramış Hristiyan ve Müslüman yüzlerce mülteci Yunan ordusunun korumasında olmayı dileyerek terk etmek zorunda oldukları evlerine geri dönüyorlar."*⁷⁰

Vahdettin'in Milli Mücadele aleyhinde yayınlamış olduğu Mustafa Kemal ve Milli Mücadele liderleri غيابındaki idam kararı da İngiliz kamuoyu ile paylaşılmıştır. Buna ilişkin haberlerde, "Mustafa Kemal" ve "ortakları" hakkında yokluklarında idam kararı çıkartıldığı, mahkûm olanlar arasında Ali Fuat Paşa, Kara Vasıf, Ahmet Rüstem, Dr. Adnan ve eşi ile Halide Edip'in olduğu belirtilmiştir.⁷¹

24 Mart 1920 tarihli bir gazetede de Mustafa Kemal Paşa'nın resmi olarak temsilcisi olan Kara Vasıf Bey'in tutuklandığı ve İngiliz kruvazörü ile Malta'ya götürüldüğü yazılmaktadır.⁷² Haberde, bu tutuklamanın Türk çevrelerinde soğuk bir duş etkisi yarattığı, çünkü Müttefiklerin artık sözden eyleme geçtiklerinin algılandığı belirtilmektedir. Aynı haberde, Anadolu'daki miliyetçi hareketin sürülmesi için müttefikler tarafından Anadolu'nun çeşitli yerlerine kesin emirler gönderildiği belirtilmekte ancak bu emirlerin Mustafa Kemal ve mücadelesini etkileyip etkilemeyeceği hakkında bir takım şüpheler bulunduğu bir nevi itiraf edilmektedir.⁷³

67 "Greek Movement Success", *The Pall Mall Gazette*, 28 Haziran 1920-s.1

68 "Kemalists In Full Retreat- Greek Follow Up Successes", *The Courier*, 28 Haziran 1920, s.3

69 "Rebel Turks Flight", *The Courier*, 5 Temmuz 1920, s. 3

70 *The Pall Mall Gazette*, 29 Haziran 1920, s.3

71 Death Sentence On Mustafa Kemal", *The Edinburg Evening News*, 15 Mayıs 1920, s.7

72 Kara Vasıf Bey, 12 Ocak 1920'de toplanan son Osmanlı Meclisi Mebusanı'na katıldı ve İstanbul'un 16 Mart 1920'de işgalinden sonra Malta sürgünleri arasında yer aldı. Bir buçuk yıllık sürgün hayatının ardından Mustafa Kemal, Ankara'da rehin tuttuğu İngilizlere karşılık Rauf Bey, Vasıf ve birkaç Malta sürgününün serbest bırakılmasını istedi ve böylece Ekim 1921'de serbest bırakıldı.

73 "Arrests Of Turkish Nationalists Leaders", *The Scotsman*, 24 Mart 1920, s.7

Sonuç

Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında İtilaf Devletlerinin haksız ve hukuksuz olarak başta Musul olmak üzere hemen hemen tüm Anadolu topraklarını işgale uğratması, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde Türk Milleti'nin vatanını kurtarma mücadelesini ortaya çıkarmıştır.

İngiltere en başından itibaren, üzerinde büyük emellerinin olduğu bu toprakları ele geçirmek için her şeyini ortaya koymuştur. Bu emeline ulaşmasında büyük bir tehlike yarattığını sezdiği Mustafa Kemal ve Milli Mücadele hareketini de takip etmiştir.

İngiltere sömürgeleri ile birlikte çok büyük bir krallıktır ve özellikle sömürdüğü halkların, Mustafa Kemal liderliğinde ayaklanan anti-empyralist harekete saygı duymasını ve örnek almasını istememektedir. Bu nedenle büyük kitlelere hitap eden gazetelerin yanı sıra bu gazetelerde yayınlanan haberlerin krallığındaki diğer yerlerde ve sömürge halkların okuduğu yayın organlarında da yayılmasını önemsemiş ve önemli bir iletişim ağı kurmuştur. Reuters ajansının tüm İngiliz halkına dağıttığı haber kaynakları tüm İngiliz basınında duyurulmuştur.

Mustafa Kemal, İngiliz kamuoyuna tanıtılırken, yanıltıcı birtakım bilgilere de yer verilmiştir. Örneğin, Mustafa Kemal'in Enver Paşa'nın amcası olduğu, Mustafa Kemal'in İttihat ve Terakki Cemiyetine mensup bir kişi olduğu hatta Mustafa Kemal'in bir isyancı tarafından öldürüldüğü haberleri İngiliz kamuoyunda paylaşılan yanlış ve yanlış haberlerdendir. Mustafa Kemal'in doğuştan Türk olmadığı, göz rengi ve açık renkli saçlarının bu durumu ele verdiği, ancak bir Makedonyalı veya Slav tipi olduğu bazı haberlere yansımıştır.⁷⁴

Asi lider, diktatör, genç Türk lideri olarak İngiliz basınında karşımıza çıkan Mustafa Kemal'in 1919 yılından itibaren İngilizler tarafından sıkı bir şekilde takip edildiğini ve basında yer verildiğini görmekteyiz. İncelediğimiz gazetelerin bazılarında Mustafa Kemal'in geçmişine dair birtakım bilgilerin verildiğini görüyoruz. Örneğin, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bir üyesi olduğu buna rağmen Enver Paşa'yı sevmediği ama Türkiye'nin Alman liderleri ile iyi ilişkiler kurduğu Mustafa Kemal'e dair rastlanılan bazı yazılar olmuştur. Bunların yanı sıra Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale, Kafkas ve Filistin cephesindeki başarıları da kaleme alınmıştır.

İngilizlere göre, Mustafa Kemal, ulusal hareketin lideri olarak Samsun'a haydutları bastırmak için görevlendirilmişti ama o kendi yolunu çizerek işgallere karşı herkesi örgütlemeye çalıştı. Onun "yüzünden" İzmir'in işgal edilmesiyle başlayan ulusal hareket Anadolu'nun hemen hemen her yerine sıçradı. Yayıldığı her yerde düşman gördüğü tüm resmi görevlileri kovdu, halktan vergi topladı, savaşmak için düzensiz de olsa asker topladı. İngilizlere göre, Mustafa Kemal İstanbul hükümetinin tüm haklarını böylelikle gasp etti.

İngilizler, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde düzenlenen Erzurum ve Sivas kongrelerini de yakından takip etmiş, burada alınan kararları endişe verici olarak kaydetmiştir. Mustafa Kemal'in Milli Mücadele faaliyetleri sonucunda her ne kadar padişah tarafından görevden alındığı haberi İngiliz kamuoyu ile paylaşılsa da gazete muhabirleri Mustafa Kemal'in her şeye rağmen meydan okuduğunu da yine Mustafa Kemal'in tarihe

74 The Illustrated London News, 7 Ağustos 1920, s.204

geçen başkaldırı demeçleri ile veriyorlardı. Hatta, bütün Anadolu'nun Mustafa Kemal'in kontrolü altına girdiği 1920 yılında yayınlanan gazetelerde adeta itiraf edilmiştir.⁷⁵

Mustafa Kemal'in Damat Ferit Paşa hükûmetini düşürecek kadar güç kazanması, hatta sonrasında kurulan Ali Rıza Paşa hükûmetini ancak bazı kararlara saygı duyarsa kabul edeceğini bildirmesi İngiliz basını tarafından belki de hayret ile değerlendirilmiştir ama İngilizlerin bildiği bir şey vardı ki Mustafa Kemal sadece Damat Ferit Paşa hükûmetine düşman değildi. O Türkiye'yi yok etmek isteyen İngilizlere de düşmandı. Yani, o Türk milletinin birlik ve beraberliğini, Türk milletinin vatanının parçalamak isteyen herkese düşmandı.

Mustafa Kemal ile ilgili zaman zaman gerçeği olduğu gibi yansıtan haberler ele alınsa da (Mustafa Kemal'in İzmit'te Yunan askerlerini yenmesi ve milliyetçilerin bu başarısının İstanbul için çok büyük bir tehlike arz ettiği) bu başarıların daimi olamayacağı çünkü Mustafa Kemal'in Anadolu'nun her yerinde tutunamadığına dair işaretlerin olduğu söylenmiştir. Oysaki Bursa'da Mustafa Kemal'in askerlerinin geri çekilmesi ve Yunanlıların başarısı çok büyük bir zafer olarak yansıtılmıştır.

Sonuç olarak, çoğunlukla İngilizler için endişe verici bir tehlike olarak algılanan ve bir an önce durdurulması gereken bir mücadelenin lideri olarak görülen Mustafa Kemal, İngilizlerin ve diğer tüm işgalci güçlerin endişelerini haklı çıkarmıştır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

BOA. İ. DÜİT 158/73 ve BOA. BEO. 4571/342765

BOA. MV. 215/115. Ayrıca bkz. BOA. DH. İ. UM 19/1.

BOA. DH. ŞFR. 630/122.

BOA. DH. ŞFR. 631/106.

BOA. DH. ŞFR. 101/69.

Belgesel Kaynaklar

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Ankara (2006)

Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk, 1919-1927*, Yay. Haz. Zeynep Korkmaz, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara (2006)

TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, *Milli Egemenlik Belgeleri*, TBMM Basımevi Ağustos (2015)

Kitaplar

Akşin, Sina (1976), *İstanbul Hükûmetleri ve Milli Mücadele*, İstanbul: Cem Yayınevi

Aybars, Ergün(1995), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, 4. Baskı, , Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

Aydemir, Şevket Süreyya(1969), *Tek Adam Mustafa Kemal (1881-1919)*, İstanbul: Remzi Kitabevi

Cebesoy, Ali Fuat(1990), *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul (1953)Eroğlu, Hamza, *Türk İnkılap Tarihi*, Ankara: Savaş Kitap ve Yayınevi

Goloğlu, Mahmut(2008), *Milli Mücadele Tarihi I- Erzurum Kongresi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

⁷⁵ The Sphere, 26 Haziran 1920, s.338

- Goloğlu, Mahmut(2006), *Milli Mücadele Tarihi II- Sivas Kongresi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul
- Güran, Tevfik (2017), *Resmi İstatistiklere Göre Osmanlı Toplum Ve Ekonomisi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Karpat, Kemal (2010), *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, İstanbul: Timaş Yayıncılık
- Murat Bardakçı (2009), *Talat Paşa Evrak-ı Metrukesi*, İstanbul: Melisa Matbaacılık, İstanbul: Timaş Yayıncılık
- Selek, Sabahattin(1987), *Anadolu İhtilali*, c.1, İstanbul: Kastaş Yayınları
- Turan, Şerafettin(1992), *Türk Devrim Tarihi-Ulusal Direniş 'ten Türkiye Cumhuriyeti'ne*, Ankara: Bilgi Yayınevi

Makaleler

- Baykal, Bekir Sıtkı (1969), "İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali ve Bu Olayın Doğu Anadolu'daki Tepkileri", *Bellekten*, c.XXXIII/ S.132, Ankara, s.517-575
- Erim, Nihat(1953), "Devletler Arası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri", *Türk Tarih Kurumu Basımevi*, C:1 Ankara, s. 233-237
- Günes, İhsan (1988), "Ali Rıza Paşa Hükûmeti Programı ve Meclis-i Mebusandaki Yankıları", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.1, s. 13-27
- Kemal, Cemal (2010), "Mustafa Kemal'in Mondros Mütarekesi'ne Tepkisi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S: 46, s. 367-400
- Mumcu, Ahmet "Misak-ı Milli ve Anayasamız", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.1/ S.3, s.813-830
- Özkan, Kenan (2012), "Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkmadan Önce İstanbul'da Geçirdiği Zaman Zarfında Basınla İlişkileri ve Hükûmet Katındaki Bazı Teşebbüsleri", *Atatürk Haftası Armağanı, Genel Kurmay ATASE Daire Başkanlığı*, s.1-14
- Türkmen, Zekeriya (2001), "30 Ekim 1918 Tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasına Göre Türk Ordusunun Kuruluş ve Kurtuluşuna Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S.11, s.615-632
- Türkmen, Zekeriya(2000), "Mustafa Kemal Paşa ve Yıldırım Ordular Grup Komutanlığı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C:16/S:47, Ankara, Temmuz, s. 395-419

Gazeteler

- The Times*, 7 Temmuz 1919
- The Times*, 13 Ekim 1919
- The Times*, 22 Eylül 1919
- The Times*, 11 Mayıs 1920
- The Times*, 12 Mayıs 1920
- The Times*, 14 Mayıs 1920
- The Times*, 17 Mayıs 1920
- The Times*, 17 Mayıs 1920
- The Irish Times*, 6 Aralık 1919
- The Irish Times*, 10 Ekim 1919
- The Courier*, 6 Aralık 1919

The Christian Science Monitor, 10 Ekim 1919
The Christian Science Monitor, 16 Ekim 1919
The Evening Telegraph, 3 Temmuz 1919
The Yorkshire Post, 21 Temmuz 1919
The Globe, 19 Temmuz 1919
The Globe, 7 Ekim 1919
The Globe, 15 Ekim 1919
The Globe, 13 Ekim 1919
Toronto Daily Star, 17 Eylül 1919
The Scotsman, 2 Ekim 1919
The Scotsman, 31 Ekim 1919
The Scotsman, 1 Kasım 1919
The Scotsman, 15 Ağustos 1919
The Scotsman, 19 Eylül 1919
The Scotsman, 24 Mart 1920
The Yorkshire Evening Post, 10 Kasım 1919
Yorkshire Telegraph and Star, 22 Ağustos 1919
The Echo, 22 Ağustos 1919
The Manchester Guardian, 10 Ekim 1919
The Manchester Guardian, 9 Ekim 1919
The Manchester Guardian, 20 Kasım 1919
The Times Of India, 14 Ekim 1919
The Times of India, 16 Aralık, 1919
The Aberdeen Daily Journal, 15 Ekim 1919
The Manchester Guardian, 6 Aralık 1919
The Echo, 14 Ağustos 1919
The Daily Herald, 26 Mayıs 1919
Toronto Daily Star, 23 Aralık 1919
The Belfast News Letter, 17 Mart 1920
The Belfast News Letter, 26 Haziran 1920
Belfast News Letter, 28 Haziran 1920
The Pall Mall Gazette, 18 Mayıs 1920
The Pall Mall Gazette, 4 Aralık 1920
The Pall Mall Gazete, 28 Haziran 1920
The Pall Mall Gazete, 29 Haziran 1920
The New Statesman, 3 Temmuz 1920
The Courier, 28 Haziran 1920
The Courier, 5 Temmuz 1920
The Edinburg Evening News, 15 Mayıs 1920
The Illustrated London News, 7 Ağustos 1920

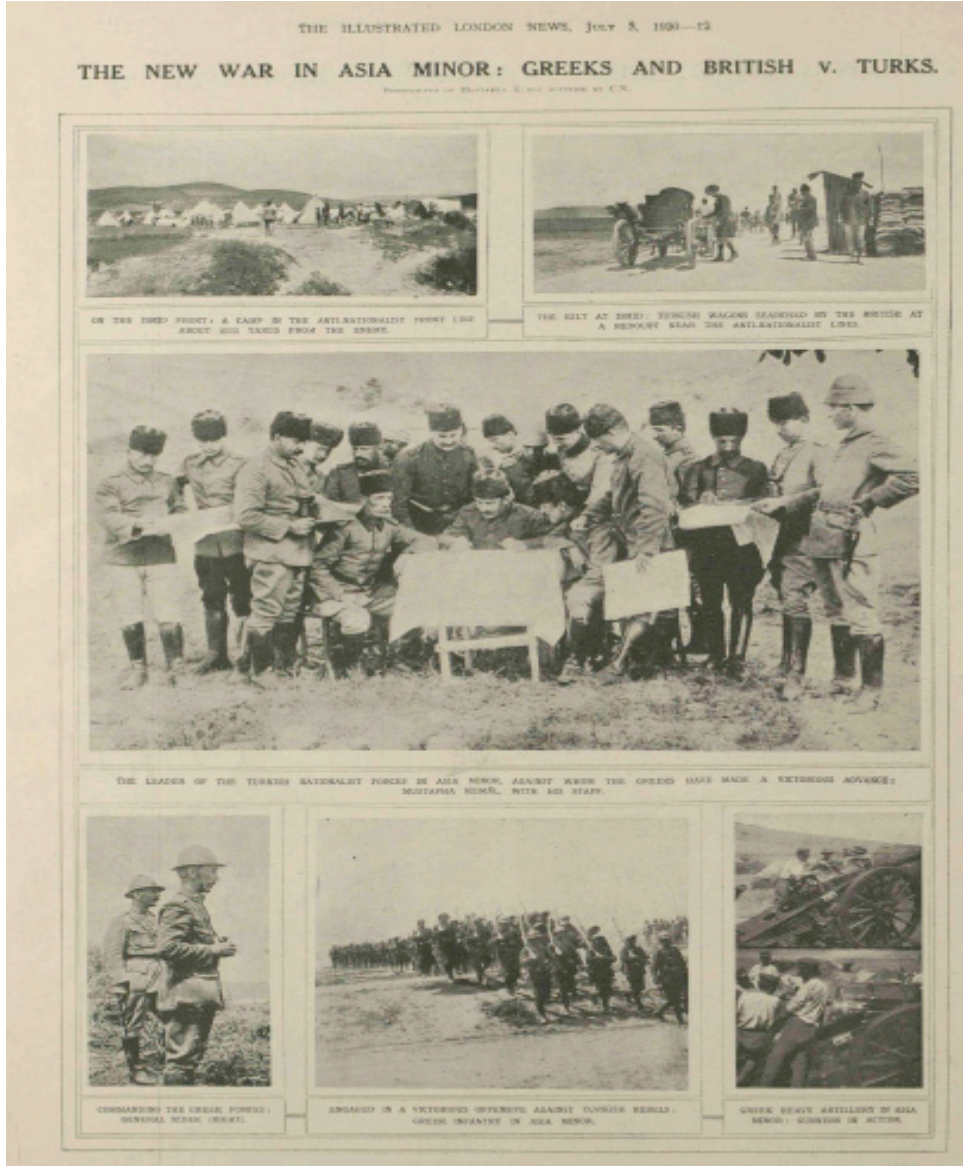
The Illustrated London News, 3 Temmuz 1920

The Illustrated London News, 6 Kasım 1920

The Sphere, 26 Haziran 1920

Ekler:

Ek 1: *The Illustrated London News*, 3 Temmuz 1920, s.12

Bu haberde, Mustafa Kemal asi lider olarak tanımlanıyor ve kurmaylarıyla birlikte Yunanlılara karşı askeri bir operasyon için çalıştığı belirtiliyor.

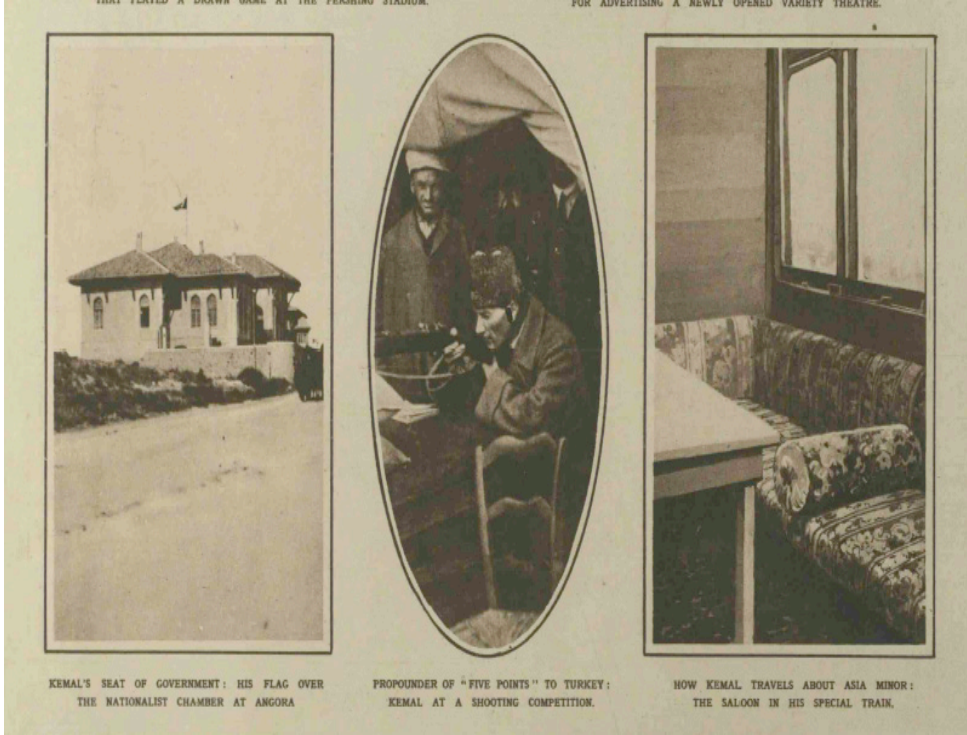
Ek 2: The Illustrated London News, 7 Ağustos 1920, s.204

Bu haberde, Mustafa Kemal bir diktatör olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca, Mustafa Kemal'in Mondros Ateşkes Anlaşması maddelerini geçersiz saydığı ve herkesi göreve çağırdığı, eninde sonunda İtilaf Devletleri'nin siyasetinin başarısızlığa uğrayacağını belirttiği söylenmektedir.

EK 3: The Illustrated London News, 6 Kasım 1920, s.720

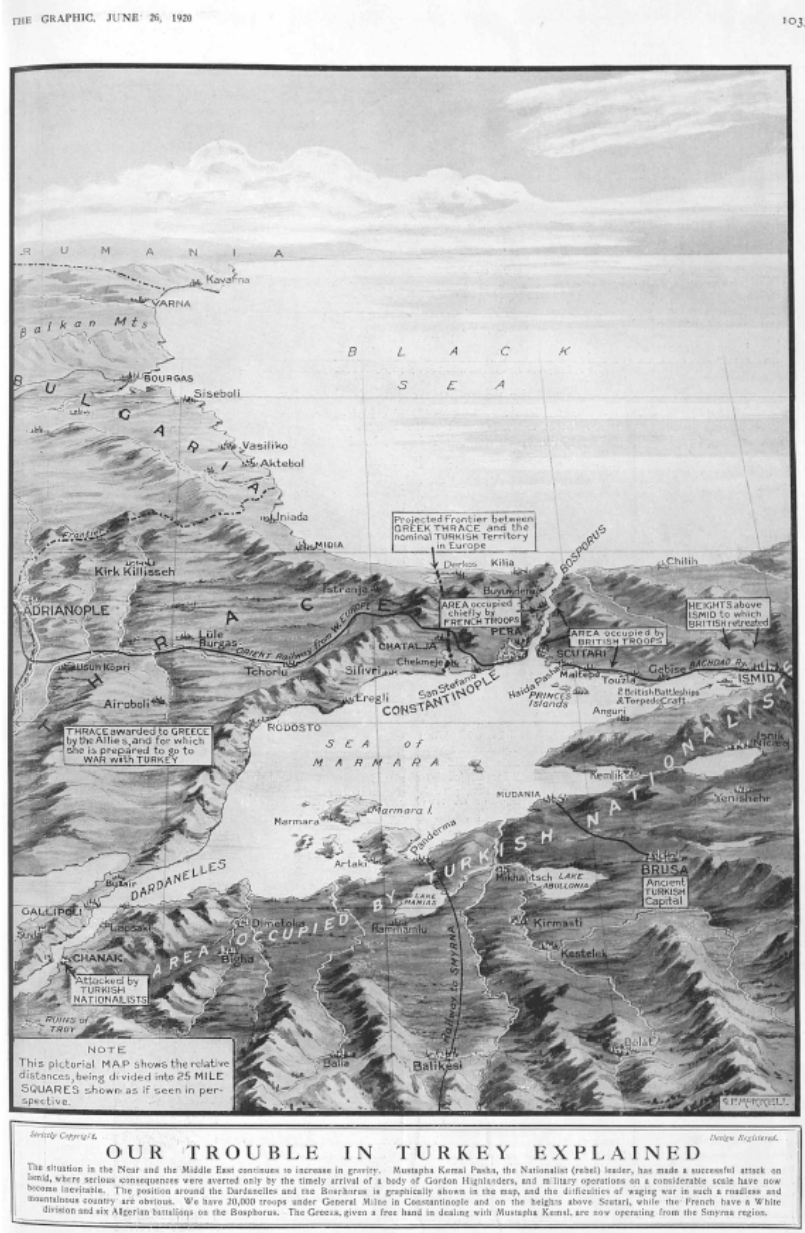
1. Görselede, Mustafa Kemal'in Ankara'da ikamet ettiği yer,
2. Görselede, Mustafa Kemal'in atış yarışında iken bir fotoğrafı,
3. Görselede Mustafa Kemal'in Anadolu'da seyahat etmek için kullandığı özel trendeki odası haberde paylaşılmıştır.

Ek 4: The Sphere, 26 Haziran 1920, s.322

Bu haberde, Mustafa Kemal ve önderliğindeki milli mücadelenin giderek büyüdüğü ve tehlikeli bir hal aldığı belirtilmiştir.

Ek 5: *The Graphic*, 26 Haziran 1920, s. 1033

Yukarıdaki haberde, İngiliz basını “asi lider” olarak tanımladığı Mustafa Kemal’in İzmit’te başarılı bir saldırı yaptığını ve durumun İtilaf Devletleri için gittikçe zor ve karmaşık bir hal aldığı ifade ediyor. “Our Trouble In Turkey Explained”, *The Graphic*, 26 Haziran 1920, s. 1033